

Μαρία Μ. Ταλασλή,
Δικηγόρος

ΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ: Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Σχολή Επιστημών, Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης

Π.Μ.Σ ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
Α.Μ.: 7114Μ044

Επιβλέπων: Καθηγητής Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου

Αθήνα, Νοέμβριος 2015

**ΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ
Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ**

Π.Μ.Σ ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ:
ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τριμελής επιτροπή κρίσεως

Καθηγ. Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου (επιβλέπων)

Καθηγ. Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου Σκαλτσά

Λέκτωρ Παναγιώτης Κουρνούτος

Copyright © Μαρία Ταλασλή, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσης εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό, πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο, εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

Στη Γεωργία και στη Νομική

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η ιδιαίτερη αγάπη μου για τη Σύρο, τον τόπο καταγωγής μου, τον τόπο που μεγάλωσα και που ζω, αλλά και η μοναδική φυσιογνωμία της Ερμούπολης, με οδήγησαν στην ενασχόλησή μου με τη γέννηση και την εξέλιξή της σπουδαίας αυτής πόλης. Η παρούσα μελέτη αποτελεί καρπό της μύησής μου στην Πολεοδομία, η οποία, ως γνωστικό αντικείμενο, απετέλεσε ευχάριστη έκπληξη που μου προσέφερε το ΠΜΣ Νομικός Πολιτισμός του Παντείου Πανεπιστημίου, διδαχθείσα από τον Καθηγητή κ. Βλάσιο Ι. Παπαρηγορίου και το Λέκτορα κ. Παναγιώτη Κουρνούτο, στο Α' εξάμηνο σπουδών. Η εξαιρετική ιδέα του Καθηγητή μου κ. Παπαρηγορίου, με οδήγησε στη συγγραφή της εν λόγω εργασίας, η οποία αποτελεί ανεπτυγμένη την εισήγησή μου στην ημερίδα με θέμα «...», που διοργανώθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου στις 16 Μαΐου 2015, από το ΠΜΣ Νομικός Πολιτισμός του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Δικηγορικό Σύλλογο Σύρου. Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές μου - όλους μαζί αλλά και τον καθένα ξεχωριστά- που με στήριξαν στο επίπονο αυτό εγχείρημά μου, την Πρόεδρο του ΠΜΣ κ. Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσά για τη συνεχή προτροπή της και ιδιαιτέρως τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Βλάσιο Παπαρηγορίου για την αγάπη με την οποία με αγκάλιασε, για την εμπιστοσύνη που επέδειξε στις δυνατότητές και στις δυνάμεις μου και για τις επιστημονικές του γνώσεις που απλόχερα πάντα μου προσέφερε, δημιουργώντας μου αίσθημα ασφάλειας. Αισθάνομαι πολύ ευτυχής που γνώρισα αξιόλογους και σημαντικούς ανθρώπους, τους συμφοιτητές μου και πλέον φίλους. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου, πρωτίστως τα παιδιά μου για την υπέρμετρη υπομονή που επέδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, τους γονείς μου και τα αδέρφια μου για την ηθική και υλική τους συμπαράσταση, καθώς και τους πολύ καλούς φίλους μου για την αγάπη και τη φιλοξενία που μου προσέφεραν στην Αθήνα.

Ερμούπολη, Νοέμβριος 2015

ΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ: Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

«Αυτό που έγινε εδώ πριν σχεδόν δύο αιώνες, δεν έγινε πουθενά αλλού. Στη Σύρα ξαναγεννήθηκε η Ελλάδα. Στο βραχονήσι αυτό των 85 τετραγωνικών χιλιομέτρων άνθισε ένας πολιτισμός που σήμερα φαίνεται σαν ψεύτικος».

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	10
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.....	10
1α. Έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αναδρομή στην εξέλιξη της προστασίας της.	10
1β. Προστασία και αειφόρος ανάπτυξη.	14
1γ. Το παραδοσιακό και το αστεακό. Έννοιες.	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	21
Η Ερμούπολη παραδοσιακός οικισμός και ιστορικό αστεακό κέντρο	21
2.1 Επισημάνσεις στην ιστορία της Σύρου	21
2.2.α.Κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο των αρχών του 19 ^{ου} αι.	26
2.2.β.Το τέλος της ακμής και η πορεία έως τις μέρες μας	28
2.3. Η Πολεοδομία της Ερμούπολης.....	30
2.3.α. Πολεοδομική εξέλιξη.....	30
2.3.β. Πολεοδομική νομοθεσία	32
2.3.γ. Όροι δόμησης- Συντελεστές δόμησης.....	35
2.4. Λοιποί οικισμοί του νησιού	37
2.5 Αξιόλογα δημόσια οικοδομήματα στην Ερμούπολη.....	38
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	40
Η ΣΥΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟ ΝΗΣΙ;.....	40
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	40
1. Η έννοια του μικρού νησιού	42
2. Φέρουσα ικανότητα και αειφόρος ανάπτυξη	45
3. Ειδικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού	48
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ	52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	56
Προσωπικότητες του νησιού.....	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έναυσμα για την επιλογή της θεματολογίας της παρούσης διπλωματικής εργασίας, αποτέλεσε όχι μόνο η καταγωγή και η βιωτή μου στην Ερμούπολη, αλλά και ο θαυμασμός μου για τη σημαντικότητα της πόλεως αυτής για τη νεοελληνική ιστορία, τη νεοελληνική πολεοδομία και τη νεοελληνική αρχιτεκτονική.

Η πολεοδομία και οι ταυτόσημοι με αυτή όροι «πολεοδομικός σχεδιασμός» ή «αστεακός¹ σχεδιασμός» είναι επιστημονικός κλάδος σύνθετος, αναλυτικός και εμπειρικός, με υπόβαθρο θεωρητικό και εφαρμοσμένο, που αποβλέπει στην πολεοδομική οργάνωση του χώρου και γενικότερα τη μελέτη της πόλεως, η οποία δεν μπορεί να χωριστεί από την κοινωνία- αποτελεί τον καθρέπτη της. Επομένως αντικείμενό της είναι η ορθολογική, αρμονική και συντονισμένη οργάνωση της πόλεως τόσο ως πραγματικότητα, όσο και ως φαινόμενου ιστορικού, κοινωνικού, πολιτικού, πολιτισμικού, νομικού, τεχνικού κλπ ή τμημάτων της ή μικρότερων οικισμών ή συγκροτημάτων². Επειδή στην εποχή μας δεν είναι συχνό φαινόμενο η εξ΄ ύπαρχής ίδρυση πόλεων, το αντικείμενο της πολεοδομίας σήμερα είναι μάλλον η αντιμετώπιση των προβλημάτων που οι υφιστάμενες πόλεις - όπως και όλοι εν γένει οι οικισμοί, ως ζωντανοί οργανισμοί - αντιμετωπίζουν³.

Η Ερμούπολη είναι χρονικά η πρώτη πόλη του ελλαδικού χώρου που πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις και διαθέτει τα χαρακτηριστικά αλλά και την εικόνα "π ό λ ε ω ς" δηλαδή οργανωμένου αστικού κέντρου του 19^{ου} αι., με στοιχεία πολιτιστικής και οικονομικής μητροπόλεως για όλο τον ελλαδικό χώρο, στο πλαίσιο του οποίου κυριάρχησε επί δεκαετίες ως ναυτιλιακό, εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο. Μέχρι να αναδειχθεί η Ερμούπολη, "πόλεις", με την έννοια του μητροπολιτικού κέντρου, δεν υπάρχουν στον ελλαδικό χώρο. Εκτός αυτού αντίθετα υπάρχουν πόλεις, όπως η Κων/πολη, η Σμύρνη, η Αλεξάνδρεια, η Οδησός, η Τεργέστη. Η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι οικισμοί του ελλαδικού χώρου κατά την ίδρυση του ελληνικού κράτους είναι τραγική. Δεν υπάρχουν συγκροτημένες πόλεις. Οι συνθήκες

¹ «Αστεακός» (-ή, -ό) είναι το επίθετο που προκύπτει από το ουσιαστικό «άστου», που αποτελεί το αντικείμενο της πολεοδομίας. Ο όρος «αστικός» (-ή, -ό) δεν χαρακτηρίζεται ως δόκιμος, καθώς ετυμολογικά προέρχεται από το ουσιαστικό «αστός» και υπονοεί αυτόν που συνδέεται με τον α σ τ ό (bourgeois) και την α σ τ ι κ ή τ ά ξ η (bourgeoisie) και όχι με το ά σ τ υ. Συνεπώς πρόκειται για δύο όρους με εντελώς διαφορετικό κοινωνιολογικό και ιδεολογικό περιεχόμενο.

² Βλ. Βλάσιος Ι. Π α π α γ ρ η γ ο ρ ί ο υ : Πολεοδομία (εισαγωγή, θεσμοί, πολιτική). Δ' έκδοση πλήρως αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 20.

³ Βλ. Βλάσιος Ι. Π α π α γ ρ η γ ο ρ ί ο υ : Πολεοδομία..., ό.π., σελ 26.

διαβιώσεως και στεγάσεως του πληθυσμού είναι άθλιες. Ακόμη και το Ναύπλιο, που επιλέγεται τότε ως πρωτεύουσα της Ελλάδος, είναι πόλη αξιοθρήνητη, εξαιρετικά ακάθαρτη, με στενούς και ακανόνιστους δρόμους. Η Αθήνα βρίσκεται σε ακόμη χειρότερη κατάσταση, μετά την πλήρη καταστροφή της από τους Οθωμανούς το 1926 στη διάρκεια της δεύτερης πολιορκίας της Ακροπόλεως⁴.

Σε μια ερημική παραλία, βρυσκεπή, με ελάχιστους ψαράδες και τρία παραπήγματα, *«ανεπήδησε πόλις μεγάλη, πολυάνθρωπος, πολυθόρυβος, πλουσία και μέλλουσα να καταστήση την Ελλάδα εμπορικός και εθνολογικός γνωστήν και εις τα απότατα της εμπορευομένης υψηλίου μέρη. Σπουδέοτατον ομολογουμένως γεγονός εν τη ιστορία της Ελλάδος, εν τη ιστορία πασών των αποικιών. Ουδέποτε συνοικίσθη πόλις εν τοσούτω βραεί διαστήματι και εν τοσαύτη ζωή, εν τοσούτω πλούτω και πληθυσμό»*⁵

Η Ερμούπολη δεν είναι απλά ένα μνημειακό αρχιτεκτονικό σύνολο. Πάνω απ' όλα, είναι μια πόλη ιστορική, «μαρτύριο» της γέννησης και της δημιουργίας της νεώτερης Ελλάδας⁶. Είναι χρονικά η πρώτη, σε ναυτιλιακή, εμπορική και βιομηχανική σημασία, πόλη του νεοελληνικού κράτους. Το στοιχείο αυτό χαρακτηρίζει τη φυσιογνωμία της, η οποία με κάθε τρόπο πρέπει να διαφυλαχθεί και να αναδειχθεί.

Καμία ελληνική πόλη δεν παρουσιάζει τόσο ομοιόμορφη, χρονικά και τυπολογικά, αρχιτεκτονική εικόνα. Επιπλέον η δημιουργία της Ερμούπολης το 19ου αι. συμπίπτει με την αρχή της νεώτερης ελληνικής αρχιτεκτονικής. Η υιοθέτηση από το νεοελληνικό κράτος του νεοκλασσικού και του ρομαντικού ρυθμού, που ευδοκίμούν από τα μέσα του 18^{ου} αι. στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, αποτελεί ιδεολογική επιλογή του κράτους, καθώς αποσκοπεί στο να τονίσει την ιδεολογία της αναγεννώμενης από τις στάχτες χώρας, η οποία αποδοκιμάζει την προηγηθείσα περίοδο του βάρβαρου οθωμανικού ζυγού και ξαναβρίσκει τη σύνδεσή της με την αρχαιοελληνική μορφολογία. Η Ερμούπολη, ξεχωρίζει ανάμεσα στις ελλαδικές πόλεις του 19ου αιώνα, καθώς σ' αυτή γεννήθηκε -στην τέχνη και την αρχιτεκτονική- η νεοελληνική νεοκλασσική μορφολογία, που, εκτός από την αρχαία Ελλάδα, τη φέρνει σε επαφή και με τα δυτικά πρότυπα.

⁴ Βλάχσιος Ι. Παπαγρηγορίου: Πολεοδομία..., ό.π.π., σελ 78 και 79.

⁵ Τιμολέων Αμπελάς, Ιστορία της νήσου Σύρου, Ερμούπολη 1874.

⁶ Ι. Τραυλού – Α. Κόκκου. Ερμούπολη. Έκδοση Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας. Αθήνα 1980, σελ.13

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1α. Έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αναδρομή στην εξέλιξη της προστασίας της.

Η σχέση του ανθρώπου με το παρελθόν είναι ζωντανή και αδιάλειπτη. Η αναγνώριση της σημασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελεί εκπλήρωση της ανάγκης του ανθρώπου για ιστορική συνέχεια, η οποία δεν περιορίζεται στα στενά πλαίσια μιας κοινότητας, αλλά επεκτείνεται σε οικουμενικό επίπεδο. Το πολιτιστικό αγαθό μιας χώρας αποτελεί και συστατικό στοιχείο του πανανθρώπινου πολιτισμού⁷.

Η Διεθνής Σύμβαση της Ουνέσκο στη Χάγη, το έτος 1954, με τον όρο «πολιτιστικό αγαθό» (*bien culturel, cultural property*) όρισε τα «κινητά και ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού», στα οποία περιλαμβάνονται και τα μνημεία της αρχιτεκτονικής και τα οικοδομικά συγκροτήματα⁸. Ομοίως και η έννοια της «πολιτιστικής κληρονομιάς» (*patrimoine culturel, cultural heritage*) εμπεριέχει τα έργα αρχιτεκτονικής, τα οικοδομικά συγκροτήματα και τους χώρους (δομημένο ή μη περιβάλλον)⁹. Το δομημένο περιβάλλον κάθε εποχής, όχι μόνο μας παρέχει πολύτιμες πληροφορίες γι' αυτήν, αλλά επιπλέον αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της, καθώς και των ανθρώπων που το δημιούργησαν και αυτών που κατά καιρούς βιώνουν μέσα σε αυτό. Τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αποτελούν φορείς μεταβίβασης των μηνυμάτων της ιστορικής πορείας μιας χώρας, μιας πόλης, ενός λαού, εκφράζοντας ταυτόχρονα την ταυτότητα του. Συνεπώς το ενδιαφέρον για τη διάσωση του δομημένου περιβάλλοντος είναι πολύ έντονο.

Η χωροταξία και η πολεοδομία, μολονότι ανήκουν στον κλάδο των επιστημών του φυσικού σχεδιασμού (*physical planning*)¹⁰, αποτελούν κατά βάθος επιστήμες κοινωνικές – πολιτικές, διότι το αντικείμενό τους είναι η, μέσα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορικής ή βιώσιμης

⁷ Ντόρα Ν. Κόνσολα. Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Εκδ. Παπαζήση 1995.

⁸ Τρόβα Ε. Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα του 1975/86. Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.

⁹ Γεώργιος Π. Λάββας, Πολιτιστική κληρονομιά. Εισαγωγή- Βασικές Έννοιες. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Αθήνα 1993.

¹⁰ Βλάσιος Ι. Παπαρηγορίου: Πολεοδομία (εισαγωγή, θεσμοί, πολιτική), Δ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2011, σελ.1.

αναπτύξεως, ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, με την εξεύρεση και πρόταση επεξεργασμένων πολιτικών λύσεων του «προβλήματος του χώρου», με τις οποίες συμβιβάζονται αντίθετα συμφέροντα κοινωνικών ομάδων, τα οποία επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση και λειτουργία της πόλεως (πολεοδομία) και του ευρύτερου χώρου (χωροταξία)¹¹.

Η πολεοδομία ως ανθρωπιστική επιστήμη, κινείται και αναπτύσσεται συνεχώς ανάμεσα σε δύο αντίθετες δυνάμεις¹², από τη μια τη συντήρηση, την προστασία και τη διατήρηση και από την άλλη την πρόοδο, την ανανέωση, την εξέλιξη.

Ενώ λοιπόν στην Ελλάδα το ζήτημα της προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής - αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής - κληρονομιάς, αριθμεί μόλις τέσσερις με πέντε δεκαετίες, στην Ευρώπη, γύρω στο 1830, ξεκίνησε μια προσπάθεια προστασίας της πολεοδομίας, ενταγμένη κυρίως στο ρεύμα του ρομαντισμού.

Στη Γαλλία ο Σατωβριάνδος, ο Βίκτωρ Ουγκό και εν συνεχεία και άλλοι πνευματικοί άνθρωποι, επεσήμαναν ότι το παρελθόν έχει ίσα δικαιώματα στην ύπαρξη με το παρόν¹³. Εν συνεχεία ιδρύεται η Υπηρεσία των Ιστορικών Μνημείων, η οποία υφίσταται έως και σήμερα, αποτελούμενη από αρχιτέκτονες και αρχαιολόγους, που είναι οι επίσημοι υπερασπιστές του παρελθόντος. Ακολούθως ιδρύεται η Επιτροπή των Ιστορικών Μνημείων (Commission des Monuments Historiques), υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εσωτερικών της Γαλλίας, η οποία δημιούργησε μια λίστα των μνημείων που έκρινε απαραίτητο να ταξινομηθούν με απώτερο σκοπό την προστασία τους. Μετά από 13 ολόκληρα έτη συζητήσεων – καθώς το ζήτημα της ιδιοκτησίας και των πιθανών απαλλοτριώσεων αυτής είναι πολύ λεπτό και απαιτεί οικονομική ευρωστία- ψηφίστηκε ο νόμος του 1887 με τον οποίο εδραιώθηκε και η έννοια της «ταξινόμησης» (classement), που αντιστοιχεί στο χαρακτηρισμό του κτιρίου ως αξιόλογου. Με νεώτερο νόμο του 1913 κατέληξαν στη θεώρηση της έννοιας της ταξινόμησης των μνημείων ως μια «ιδανική συνιδιοκτησία» που συνδέει το κράτος με το νόμιμο ιδιοκτήτη, καθώς ο τελευταίος δεν είχε το δικαίωμα να προβεί σε καμία απολύτως παρέμβαση χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Υπουργείου Καλών Τεχνών. Το Βέλγιο ακολούθησε παράλληλη πορεία με αυτή της Γαλλίας, καθώς το 1835 οργανώθηκε η Βασιλική Επιτροπή των Μνημείων, με πρώτο της μέλημα την εγκαθίδρυση της ταξινόμησης. Μετά από πολλούς προβληματισμούς και

¹¹ Αθ. Ι. Αραβαντινός: Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1997, σελ. 26.

¹² Ιουλία Στεφάνου, Ιωσήφ Στεφάνου: Η περιγραφή της εικόνας της πόλης, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 1999.

¹³ Ι. Στεφάνου: Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση ιστορικής πόλης. Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2003, σελ 27

συζητήσεις, ψηφίστηκε νόμος το 1931 ο οποίος οργάνωσε με συνέπεια την προστασία των κτισμάτων. Μεταξύ άλλων, επέβαλε να μεταγράφεται η ταξινόμηση των κτιρίων στο Υποθηκοφυλακείο.¹⁴

Στη Γερμανία ο ρομαντισμός λειτούργησε -ομοίως με τη Γαλλία - ως αναβίωση του παρελθόντος. Πατέρας της μοντέρνας πολεοδομίας θεωρείται ο C. Sitte, ο οποίος δίδαξε κυρίως στη Γερμανία και στην Ελβετία. Το 1889 δημοσίευσε το έργο του «Καλλιτεχνικές αρχές της πολεοδομίας»¹⁵, στο οποίο μελετά τις πόλεις και τις πλατείες των τελευταίων χρόνων του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης.

Η Ιταλία, η οποία νομοθέτησε αρχικά το έτος 1909 και συμπλήρωσε με έτερο νόμο το έτος 1927, υποκατέστησε την παλιά έννοια του εθνικού μνημείου, με την έννοια του ιστορικού, αρχαιολογικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος του μνημείου.

Η Μεγάλη Βρετανία ψήφισε διαδοχικούς νόμους το έτος 1882, και εν συνεχεία τα έτη 1900, 1910 και 1913, με τους οποίους ιδρύθηκε η «Δράση για τα αρχαία Μνημεία» (Ancient Monuments Act).

Στη Μόσχα της τότε Σοβιετικής Ένωσης δημιουργήθηκε το έτος 1930 μια Επιτροπή Προστασίας των Μνημείων Αρχιτεκτονικής, η οποία προσπάθησε να σώσει επαπειλούμενα μνημεία από τα σχέδια πολεοδόμησης.

Η Χάρτα των Αθηνών (1933) η οποία αποτύπωσε τα συμπεράσματα του IV Διεθνούς Συνεδρίου Νεωτέρας Αρχιτεκτονικής (C.I.A.M.: *Congres Internationaux d' Architecture Moderne*), με θέμα « Η οργανική πόλις» ή «Η λειτουργική πόλις» («*La ville fonctionnelle*»)¹⁶, αποτέλεσε έκφραση των νεωτεριστικών τάσεων της εποχής, συμβάλλοντας στη διάδοση των ιδεών του «πολεοδομικού φονξιοναλισμού» ή «της μοντέρνας πόλης». Στο διεθνές αυτό συνέδριο που έλαβαν μέρος αντιπροσωπείες 16 χωρών, ο διάσημος Ελβετός αρχιτέκτονας, πολεοδόμος και ζωγράφος Le Corbusier, στην εισήγησή του με θέμα «Αήρ, Ήχος, Φως» υποστήριξε την πρωτοποριακή για την εποχή ιδέα της κατασκευής ουρανοξυστών από σίδηρο και γυαλί, στενού

¹⁴ Ι. Στεφάνου: Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση ιστορικής πόλης. Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2003, σελ 28 επ.

¹⁵ Sitte Camilo, *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές της αρχές*, Εκδ. Τμήματος αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, Αθήνα.

¹⁶ Οι εργασίες του συνεδρίου άρχισαν επί ελληνικού ατμοπλοίου «Πατρίς II» στη διάρκεια του πλου του από την Μασσαλία στον Πειραιά (29 έως 31 Ιουλίου 1933), συνεχίστηκαν στις εγκαταστάσεις του ΕΜΠ (1 έως 10 Αυγούστου 1933) και έληξαν επί του ίδιου πλοίου στη διάρκεια της επιστροφής του από τον Πειραιά στη Μασσαλία (11 έως 13 Αυγούστου)

πλάτους, χωρίς φωταγωγούς, με ερμητικώς κλειστή πρόσοψη, στους οποίους θα παράγεται τεχνητός αέρας σταθερής θερμοκρασίας όλο το χρόνο, μέσω κλιματιστικών μηχανημάτων, θα μπαίνει το φυσικό φως του ήλιου και θα αποφεύγονται οι θόρυβοι των πόλεων και ο φυσικός τους αέρας που είναι ανθυγιεινός, λόγω υγρασίας, μικροβίων και της μολύνσεως των πόλεων.¹⁷ Ο ίδιος ο Le Corbusier το 1925 είχε συλλάβει το Plan Voisin σύμφωνα με το οποίο προτείνει την κατεδάφιση ολόκληρων συνοικιών του Παρισιού, τις οποίες θέλει να αντικαταστήσει με ομοιόμορφους ουρανοξύστες σταυροειδούς κάτοψης. Εν τούτους φροντίζει να προτείνει τη διατήρηση των ιστορικών μνημείων που περιλαμβάνουν μέσα τη ζώνη παρέμβασης, δηλαδή το Palais Royal, την εκκλησία Madeleine κ.λ.π. Στη Χάρτα των Αθηνών (1933) περιλαμβάνεται η διατύπωση ότι «οι αρχιτεκτονικές αξίες πρέπει να διασωθούν, είτε πρόκειται για μεμονωμένα μνημεία, είτε για ολόκληρους αστικούς πυρήνες, με την προϋπόθεση ότι θα εξασφαλίζονται υγιεινές συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους»¹⁸. Παρόλα αυτά ο LeCorbusier, επεξεργάζεται και συνεχώς τελειοποιεί το Plan Voisin, το οποίο μέχρι το 1946 αποτελεί πρότυπο αναφοράς για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική και πολεοδομία με όλο και περισσότερους οπαδούς.

Γενικότερα παρατηρούμε τα συνεχή, ανά την ιστορία, προβλήματα που αντιμετωπίζει η πολεοδομία στην προσπάθεια διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς αλλά και προστασίας των ιστορικών οικισμών.

¹⁷ Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου, *Πολεοδομία (εισαγωγή, θεσμοί, πολιτική)*, Δ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2011, σελ.20.

¹⁸ Ι. Στεφάνου, *Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης, μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση ιστορικής πόλης*, ΕΠΣ ΕΜΠ, Αθήνα 2003

1β. Προστασία και αειφόρος ανάπτυξη.

Το πολεοδομικό και χωροταξικό ζήτημα στην Ελλάδα άρχισε να απασχολεί το κράτος από τη μεταπολίτευση του 1974, λόγω –κυρίως- της επιδεινώσεως του επιπέδου ζωής των κατοίκων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και των υπολοίπων μεγάλων πόλεων της χώρας, εξαιτίας της άναρχης δόμησής τους. Επίσης η συμβολή της ΕΕ στην προστασία του περιβάλλοντος υπήρξε τεράστια, καθώς έως τότε η έννοια της περιβαλλοντικής προστασίας ήταν “terra incognita”, δηλ. εν πολλοίς, άγνωστη στην ελληνική έννομη τάξη. Δεν είναι υπερβολικό να ισχυριστεί κανείς, ότι η περιβαλλοντική πολιτική και νομοθεσία της χώρας μας προέρχεται σχεδόν εξ’ ολοκλήρου από την ΕΕ και τις εθνικές μας υποχρεώσεις στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος, λόγω της υποχρέωσης λήψεως κοινών αποφάσεων με τα υπόλοιπα κράτη –μέλη.

Όντας πλέον επιτακτική ανάγκη, η θέσπιση συστηματικής πολεοδομικής νομοθεσίας, προστίθεται στο Σύνταγμα το άρθρο 24 παρ.2 Συντ. για την προστασία του περιβάλλοντος, ως αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό. Ο τρόπος με τον οποίο διατυπώθηκε, δημιούργησε μια νέα σφαίρα υποχρεωτικής δράσης του Κράτους, στην οποία προέχει η προστασία του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα είναι εμφανή. Ακολούθως ιδρύεται το 1980 το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού, Περιβάλλοντος (Υ.Χ.Ο.Π) (Ν. 1032/1980, ΦΕΚ 56, τ. Α’), το οποίο το 1986 μετονομάζεται σε Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.Πε.Χω.Δ.Ε), δίδοντας και λόγω τίτλου προεξάρχουσα θέση στο περιβάλλον.

Το έτος 1987, η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ (UN Commission on Environment and Development) δημοσίευσε τα πορίσματά της σε μία έκθεση που δημοσιεύθηκε στο γνωστό βιβλίο «Our Common Future» («Το κοινό μας μέλλον») (Oxford University Press)¹⁹. Η έκθεση αυτή είναι και ευρύτερα γνωστή ως Έκθεση Brundtland²⁰, με την οποία και εισάγεται για πρώτη φορά επισήμως, ο όρος «βιώσιμη

¹⁹ Η έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ (UN Commission on Environment and Development) με επικεφαλής την Πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland συστάθηκε σαν σώμα το 1983 και ολοκλήρωσε την έρευνά της το 1987, οπότε και δημοσιεύθηκε στο -γνωστό πλέον - βιβλίο «Our Common Future» (Το κοινό μας μέλλον) (Oxford University Press). Το βιβλίο αυτό θεωρείται ως το σημαντικότερο σύγγραμμα της δεκαετίας του '80 για το μέλλον του κόσμου. Ο στόχος της επιτροπής ήταν να επανεξετάσει τα σημαντικά προβλήματα του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης στον πλανήτη και να διαμορφώσει πραγματοποιήσιμες προτάσεις για την επίλυσή τους, ώστε η ανθρώπινη πρόοδος να είναι βιώσιμη μέσα από την ανάπτυξη, χωρίς όμως να καταστρέφονται οι φυσικοί πόροι των μελλοντικών γενεών.

²⁰ Καλείται έκθεση Brundtland από την πρόεδρο της επιτροπής και **Πρωθυπουργό της Νορβηγίας** Gro Harlem Brundtland. Η Έκθεση αποτελεί μια από τις πιο δημιουργικές περιβαλλοντικές αναφορές του 20ου αιώνα. Αντιπροσωπεύει μια συλλογική πρόσκληση στη δράση, που περιλαμβάνει όλα τα έθνη ως συμμετέχοντες στην εύρεση λύσεων. Ήταν μια επείγουσα κλήση από τη γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών για να προτείνει τις μακροπρόθεσμες περιβαλλοντικές στρατηγικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη μέχρι το έτος 2000 και μετέπειτα,

ανάπτυξη»²¹, ως μέτρο αξιολόγησης για την αντιμετώπιση και το χειρισμό των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη²². Στην έκθεση αυτή ο όρος «αιεφόρος ανάπτυξη²³» ορίζεται ως εξής: «Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες». ²⁴

Επακολούθησε η Διακήρυξη της Παγκόσμιας Διασκέψεως του Rio de Janeiro για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1992), η οποία επιβεβαιώνει και διακηρύσσει (Principle n.1) ότι: « {...} για να επιτευχθεί η αειφορική ή βιώσιμη ανάπτυξη, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αναπτυξιακής διαδικασίας {...}». Η αρχή της αειφορικής ή βιώσιμης ανάπτυξης, είναι πολυδιάστατη και ευρύτερη από την προστασία του περιβάλλοντος, προβάλλεται δε με τη Διακήρυξη ως θεμελιώδης αξία της διεθνούς έννομης τάξεως. ²⁵

για να συστήσει ορισμένες αρχές, διότι η ανησυχία για το περιβάλλον μπορεί να συσχετιστεί στη μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών και των χωρών στα διαφορετικά στάδια οικονομικής, κοινωνικής ανάπτυξης και να οδηγήσει στην επίτευξη κοινών και αμοιβαία ενθαρρυντικών στόχων που λαμβάνουν υπόψη τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των ανθρώπων, των πόρων του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης, για να εξετάσει τα μέσα, από τα οποία η διεθνής κοινότητα μπορεί να ασχοληθεί αποτελεσματικότερα με τις ανησυχίες του περιβάλλοντος και προκειμένου να βοηθήσει και να καθορίσει αρχές έλαβε υπόψη της, τις αντιλήψεις για τα μακροπρόθεσμα περιβαλλοντολογικά θέματα. Για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε να γίνουν κατάλληλες προσπάθειες για να συμφωνηθούν τα κατάλληλα μέτρα δράσης για το περιβάλλον κατά τη διάρκεια των ερχόμενων δεκαετιών.

²¹ «Το βιοτικό επίπεδο που ξεπερνάει τη βασική επιβίωση είναι βιώσιμο μόνο όταν το επίπεδο κατανάλωσης παντού λαμβάνει υπόψη την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Όμως πολλοί από εμάς σήμερα ζούμε πέρα από τις οικολογικές δυνατότητες του πλανήτη, όπως παραδείγματος χάριν, στην κατανάλωση ενέργειας. Οι αντιληπτές ανάγκες διαμορφώνονται κοινωνικά και πολιτιστικά. Η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί την προώθηση αρχών που ενθαρρύνουν επίπεδα κατανάλωσης που είναι μέσα στα όρια των οικολογικά δυνατών.» (Our Common Future, σελ. 44).

²² www.ecoweek.netfirms.com/ecoweek/pages/3.html :Το «Our Common Future» τονίζει ότι ήρθε η ώρα για ένα πάντρεμα της οικονομίας με την οικολογία, έτσι ώστε οι κυβερνήσεις και οι άνθρωποι να αναλάβουν την ευθύνη όχι μόνο για την περιβαλλοντική ζημιά, αλλά και για τις πολιτικές που φέρνουν αυτή την ζημιά. Μερικές από τις πολιτικές αυτές απειλούν την επιβίωση του ανθρώπου. Μπορούν να αλλάξουν. Όμως πρέπει να δράσουμε τώρα.

²³ Η αρχή της αειφορίας και η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, αν και στην πράξη χρησιμοποιούνται διαζευκτικά ως όροι ταυτόσημοι, θεωρητικά δεν είναι. Δηλαδή, η βιώσιμη ανάπτυξη προσβλέπει μάλλον στη χρήση του περιβάλλοντος για λόγους αναπτυξιακούς, την οποία επιδιώκει σε συνδυασμό με τη διατήρηση της υφιστάμενης περιβαλλοντικής καταστάσεως (status quo). Αντίθετα, η αρχή της αειφορίας προσβλέπει σε πολιτική προς την κατεύθυνση βελτιώσεως της υφιστάμενης περιβαλλοντικής καταστάσεως, βλ. ειδικότερα Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου, *Πολοδομία....., ό.π.π., σελ. 13-14.*

²⁴ Εμπεριέχει δύο έννοιες- κλειδιά, πρώτον την έννοια των «αναγκών» και συγκεκριμένα τις ουσιαστικές ανάγκες των πτωχών του κόσμου, στις οποίες πρέπει να μπει προτεραιότητα και δεύτερον την ιδέα των περιορισμών που θέτει η τεχνολογία και η κοινωνική οργάνωση στις δυνατότητες του περιβάλλοντος να καλύψει τις σημερινές και μελλοντικές ανάγκες. (Our Common Future, σελ. 43)

²⁵ Βλ. ειδικότερα Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου, *Πολοδομία....., ό.π.π., σελ. 16*, αναφορικά με τους τρεις, επιδιωκόμενους από τη Διακήρυξη, στόχους.

Οι προεκτεθείσες ιδέες εισέρχονται και στο πρωτογενές ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο²⁶, στο άρθρο 2 της Συνθήκης Περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι «η Κοινότητα έχει ως αποστολή να προάγει την αρμονική, ισόρροπη, και αειφόρο ανάπτυξη, (...) υψηλό επίπεδο προστασία και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος...». Επίσης, στο άρθρο 6 της Συνθήκης καθορίζεται ότι «οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων (...) ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη».

Παράλληλα, η κοινοτική νομοθεσία αποτελείται από οδηγίες και κανονισμούς που διέπουν κρίσιμα ζητήματα όπως το φυσικό περιβάλλον, οι υδάτινοι πόροι, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η κλιματική αλλαγή, ο θόρυβος, τα απόβλητα, οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και η βιομηχανική ρύπανση. Η δικαιοδοσία της ΕΕ για τη δημιουργία περιβαλλοντικής νομοθεσίας προκύπτει από τα άρθρα 174-176 της Συνθήκης για την ΕΕ.

Στο άρθρο 37 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ορίζεται ότι το υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητάς του πρέπει να ενσωματώνονται στις πολιτικές της Ενώσεως και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου αναπτύξεως.

Η συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001 καθιέρωσε την αναγνώριση του ατομικού δικαιώματος στο περιβάλλον και την αναγωγή της αειφορίας σε συνταγματική αρχή. Η αρχή της αειφορίας, στο αναθεωρημένο πλέον άρθρο 24 Σ συνδέθηκε ρητά με την υποχρέωση της πολιτείας να λαμβάνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος. Παράλληλα, έρχεται να εξισορροπήσει αντιμαχόμενες δυνάμεις ανάμεσα στο δημόσιο και εθνικό συμφέρον και τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες .

Στην ενισχυμένη προστασία του περιβάλλοντος συνέβαλε σημαντικά, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η νομολογιακή διαμόρφωση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Ιστορική είναι η υπ' αρ. 53/1993 απόφαση του Σ.τ.Ε. Τμ. Ε' (υπόθεση διυλιστηρίων Petrola), η οποία, αν και δεν αναφέρει ρητά τον όρο αυτό, υιοθετεί την άποψη ότι η, από το Σύνταγμα επιβαλλόμενη στην πολιτεία υποχρέωση προστασίας του περιβάλλοντος, αποτελεί θεμελιώδη γνώμονα κατά τη λήψη των δημοσίων αποφάσεων που επιτρέπουν δραστηριότητες συναπτόμενες προς την οικονομική ανάπτυξη. Η απόφαση αποκαλεί

²⁶ Πρλ. Ειδικότερα Βλασ. Ι. Παπαγρηγορίου: Πολεοδομία, περιβάλλον, απαλλοτρίωση στο αναθεωρημένο Σύνταγμα, τον κώδικα βασικής πολεοδομικής νομοθεσίας και τον κώδικα απαλλοτριώσεων. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσ/νίκη, 2003, σελ. 51. Του ιδίου: Οι υγρότοποι διεθνούς ενδιαφέροντος. Η διεθνής σύμβαση Ramsar και η ελληνική έννομη τάξη. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσ/νικη 2000, σελ. 163 επ.

«επικρατήσασα» την υπονοούμενη αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης, έναντι της οικονομικής ανάπτυξης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο όρος αειφορία χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στην υπ' αρ. 2537/1996 απόφαση Ολομ. Σ.τ.Ε. .

Η καθιέρωση της αρχής της αειφορίας λαμβάνεται υπόψη και κατά την άσκηση άλλων δικαιωμάτων και αρχών κατοχυρωμένων επίσης με συνταγματικές διατάξεις, όπως τα άρθρα 5 παρ. 1, 17, 22 και 106 παρ. 1 και παρ. 2, που αναφέρονται στην οικονομική ελευθερία, την προστασία της ιδιοκτησίας, στην εξασφάλιση συνθηκών απασχόλησης για τους πολίτες και στην οικονομική ανάπτυξη και τους περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας αντίστοιχα. Η γενική οικονομική ελευθερία κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 του Σ αλλά περιορίζεται από ειδικότερες διατάξεις, όπως τα άρθρα 17 και 18 του Σ για τη προστασία της ιδιοκτησίας, καθώς και από το ήδη αναφερθέν άρθρο 24 του Σ για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 και την ένταξη της αειφορίας στο άρθρο 24 – κατόπιν της νομολογίας του ΣτΕ - ο συντακτικός νομοθέτης, σταθμίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος, την εθνική οικονομία και την οικονομική ελευθερία, επιτάσσει το συγκερασμό τους κατά τρόπο που θα διασφαλίσει τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην μείωση των δυσμενών για το περιβάλλον επιπτώσεων και την ορθολογική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Συνεπάγεται, ως εκ τούτου, ότι, βάσει και των δεδομένων των κοινοτικών ρυθμίσεων, η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης πρέπει να ενσωματώνει τους κοινωνικούς σκοπούς του Συντάγματος, δηλαδή, για να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να είναι και βιώσιμη.

Μολαταύτα η Ελλάδα ανήκει στις λεγόμενες χώρες του «πολεοδομικού νότου»²⁷, μαζί με την Πορτογαλία, την Ισπανία, τη νότιο Ιταλία και Γαλλία, στις οποίες απουσιάζει η χωροταξική και πολεοδομική παράδοση. Μολονότι το Σύνταγμα (άρθρα 106 παρ.1, 5 παρ.1, 24 παρ.1 και 2 Σ) ορίζει σαφώς την υποχρέωση του κράτους να προάγει την ευημερία του κοινωνικού συνόλου κατά τη χάραξη της δημόσιας πολιτικής, η προστασία του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αειφορίας και η άσκηση της πολιτικής του χώρου (χωροταξική και πολεοδομική), όταν και όπου αυτή εφαρμόζεται, είναι αποσπασματική, ασυστηματοποίητη, αντιφατική και κατασταλτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των μεθόδων αυτών στην Ελλάδα είναι και οι νόμοι περί

²⁷ Βλάσιος Ι. Παπαγρηγορίου, *Πολεοδομία....., ό.π.π., σελ. 103.*

τακτοποίησης ή νομιμοποίησης των αυθαιρεσιών των κτισμάτων, προκειμένου να ωφεληθεί το δημόσιο ταμείο (ιδέ ενδεικτικά Ν. 4014/2011 και Ν. 4178/2013).²⁸

²⁸ Πρβλ. Γεωργία Γιαννακούρου: Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εθνικές πολιτικές και ευρωπαϊκή διακυβέρνηση, Στη σειρά Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σελ 78.

1γ. Το παραδοσιακό και το αστεακό. Έννοιες.

Παράδοση θεωρείται το σύνολο των ιστορικών γεγονότων, των θρύλων, των εθίμων, των πεποιθήσεων, των κοινών πρακτικών των εμπειρικών αλλά και των επιστημονικών γνώσεων, των φιλοσοφικών δοξασιών και των αισθητικών αντιλήψεων που συνθέτουν ένα ενιαίο σύνολο και μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά, προφορικά, γραπτά ή εικονικά αποτυπωμένες σε μορφές τέχνης. Μιλώντας συνεπώς για προστασία των παραδοσιακών οικισμών, δεν εννοούμε μόνο τους οικισμούς που διαθέτουν αρχιτεκτονική έκφραση δημιουργημένη από ανώνυμους τεχνίτες, αλλά και από επώνυμους δημιουργούς, οι οποίοι έδωσαν ή συνεχίζουν να δίνουν μορφή στο χώρο τους, εκφράζοντας τις γνώσεις τους και τις πεποιθήσεις τους, αλλά και απαντώντας στις ανάγκες της εποχής τους με τον ιδιαίτερο κάθε φορά τρόπο τους.²⁹ Αυτή η ιδιαίτερη φυσιογνωμία του κάθε τόπου πρέπει να διασωθεί. Δυστυχώς με το όρο «παραδοσιακός οικισμός» που αναφέρεται σε νομοθετήματα, δεν μπορούν να αποδοθούν οι ιδιαιτερότητες κάθε τόπου, οι οποίες έτσι ισοπεδώνονται. Αυτές οι ιδιαιτερότητες πρέπει όχι μόνο να διασωθούν αλλά και να αναδειχθούν. Συνεπώς ο όρος παραδοσιακός δεν μπορεί να έχει την ίδια έννοια και απόδοση για τα χωριά του Έβρου και το νησιά των Κυκλάδων. Θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως παραδοσιακό οικισμό ή σύνολο κάθε οικισμό ή πόλη που έχει ιστορικό χαρακτήρα, πλούσια και καταξιωμένη πολιτιστική παράδοση, η οποία καταγράφει με το δικό της ιδιαίτερο τοπικό τρόπο τη συνέχεια της πορείας ενός λαού³⁰.

Ο όρος «αστεακός» (-ή, -ό), προέρχεται ετυμολογικά από το ουσιαστικό «άστυ». Τον χρησιμοποιούμε στην πολεοδομία ως εξής λ.χ. αστεακός σχεδιασμός, αστεακός χώρος, αστεακός αναδασμός, αστεακή συγκοινωνία, αστεακή γεωγραφία κ.ο.κ. Ο όρος «αστικός» (-ή, -ό) είναι όρος που χρησιμοποιείται στην Κοινωνιολογία και αναφέρεται στον «αστό» και όχι στο «άστυ», που ενδιαφέρει την πολεοδομία. Η πόλη είναι ένα οικιστικό σύνολο, ένας χώρος, όπου συνέρχονται άνθρωποι, όχι από καταγωγή ή συνήθεια αλλά από συνειδητή επιθυμία μιας καλύτερης ζωής³¹. Η Ερμούπολη, το πρώτο εμπορικό, ναυτιλιακό, βιομηχανικό κέντρο της νεώτερης Ελλάδας, έχει όλα τα χαρακτηριστικά και τις ποιότητες ενός άστεως. Είναι το πρώτο αστεακό κέντρο στη νεώτερη ιστορία της χώρας και ως τέτοιο δημιούργησε πρότυπο της νέας αστεακής έκφρασης.

²⁹ Ι. Στεφάνου: Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης, μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση ιστορικής πόλης, ΕΠΣ ΕΜΠ, Αθήνα 2003, σελ. 79.

³⁰ Ι. Στεφάνου: Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης,ό.π.π., σελ.79

³¹ Α. Αραβαντινός: Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου. Εκδ. Συμμετρία, 1997.

Ιστορικές πόλεις θεωρούνται εκείνες που έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο ιστορικό γίνεσθαι, στο ιστορικό δρώμενο της διαμόρφωσης της ιστορίας του πολιτισμού. Ως ιστορική πόλη χαρακτηρίζεται ο τόπος που, εκτός από τα παραδοσιακά στοιχεία, έχει ιστορικό χαρακτήρα, δηλαδή καταγεγραμμένη ιστορία, διαθέτει πολεοδομικό σχεδιασμό, επώνυμη αρχιτεκτονική και ένα σύνολο λειτουργιών, οικονομικών – κοινωνικών και ιδεολογικών, με πλούσια πολιτιστική παράδοση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η Ερμούπολη παραδοσιακός οικισμός και ιστορικό αστεακό κέντρο

2.1 Επισημάνσεις στην ιστορία της Σύρου

Η Σύρος³² είναι ένα από τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους³³ ή Αρχιπελάγους, ευρισκόμενη σχεδόν στο κέντρο των Κυκλάδων. Παρά τη μικρή της έκταση (84.069 τ. χλμ.), δεν στερείται τίτλων δόξας κατά την αρχαιότητα, έχοντας τους δικούς της βασιλείς, όπως όλα σχεδόν τα νησιά των Κυκλάδων. Η Σύρος ακολούθησε την πορεία ενός κυκλαδικού νησιωτικού συμπλέγματος, συμβάλλοντας στη δημιουργία του ευρύτερου αιγαιακού πολιτισμού.

Στα χρόνια από το 1821 έως 1830 σημειώθηκε μια μικρή κοσμογονία στον κυκλαδικό κόσμο, η οποία ανέτρεψε ισορροπίες αιώνων. Δημιουργήθηκε εκ του μηδενός μια νέα μοναδική πόλη στον κυκλαδικό χώρο, η Ερμούπολη, σημείο αναφοράς και τόπος προσέλκυσης μεταναστών από τον κοντινό και ευρύτερο περίγυρο. Η πόλη αυτή εξελίχθηκε ραγδαία και αναδείχθηκε στο μεγαλύτερο οικονομικό και πνευματικό κέντρο της τότε Ελλάδας. Σήμερα, είναι ακόμη αισθητή, η διαφορετικότητα της φυσιογνωμίας του νησιού από όλα τα υπόλοιπα κυκλαδονησία.

Τα πρώτα ίχνη ανθρώπινης παρουσίας στο νησί, εντοπίζονται κατά την προϊστορική εποχή, στη βορειοανατολική πλευρά του, στις περιοχές Χαλανδριανή και Καστρί, χρονολογούμενα το 2.700-2.200 π.Χ. Ο μεγάλος αρχαιολόγος Χρήστος Τσουντας έφερε πρώτος στο φως, το 1898, τον πρωτοκυκλαδικό οχυρωμένο οικισμό στο Καστρί, τα ευρήματα του οποίου πείθουν για την ύπαρξη εργαστηρίων μεταλλοτεχνίας και μαρτυρούν για τις εμπορικές σχέσεις της Σύρου με τα παράλια της Μικράς Ασίας.

Τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. εικάζεται ότι το νησί εποίκιστηκε από τους Φοίνικες, από τους οποίους κατά πάσα πιθανότητα πήρε και το όνομά της. Πιο συγκεκριμένα από τη λέξη «Σουρ» ή «Οουσούρα» των Φοινίκων, που σημαίνει ευτυχής και πλούσιος.

³² Επί Φραγκοκρατίας και Τουρκοκρατίας χρησιμοποιείται ο όρος «Σύρα», αντί του αρχαιοελληνικού «Σύρος». Οι έποικοι των ετών της επανάστασης επανέφεραν το τύπο Σύρος ενώ οι γηγενείς διατήρησαν την ονομασία «Σύρα». Σήμερα χρησιμοποιούνται και οι δύο τύποι χωρίς διάκριση. Ας σημειωθεί ότι κατά τους δύο πρώτους αιώνες της Φραγκοκρατίας (13^{ος} αι. και 14^{ος} αι. μ.Χ.) οι Ενετοί αποκαλούσαν το νησί Σούδα (Suda), βυζαντινή ονομασία των μικρών φυσικών λιμένων (συγκρ. Σούδα στην Κρήτη). Από την ονομασία Σούδα ετοιμολογείται το οικογενειακό όνομα Δελλασούδας (απαντά στη Σύρο και στην Τήνο), που σημαίνει τον εκ Σύρου καταγόμενο ή προερχόμενο. (Αββά Στεφάνου Δελλαρόκα, *Σύρα, Ιστορική Ιχνηλασία, Παρίσι 1790*, Έκδοση « Πίστη και Ζωή», Σύρος 2008, σελ. 26, υποσημ. 2).

³³ Κατά τη μυθολογία, το Αιγαίο Πέλαγος έλαβε την ονομασία του από τον Αιγέα, πατέρα του Θησέα. Οι Δυτικοί το μετονόμασαν σε «Αρχιπέλαγος» και οι Τούρκοι σε «Λευκή Θάλασσα» προς διάκριση από τη Μαύρη Θάλασσα ή Εύξεινο Πόντο. Μετά την ανακήρυξη του ελεύθερου Ελληνικού Κράτους, αναβίωσε η αρχαιοελληνική ονομασία «Αιγαίο Πέλαγος».

Ακολούθησαν οι Κρήτες, οι οποίοι απέκτησαν τον έλεγχο του Αιγαίου και ήδη τον 17ο αι. π.Χ. οι Κυκλάδες δέχονται έντονη επιρροή από τη μινωική Κρήτη. Τότε το οικιστικό πλέγμα του νησιού φαίνεται ότι αναδιατάχθηκε και ο οικισμός της Χαλανδριανής εγκαταλείφθηκε.

Μετά την έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης, δηλαδή από τα μέσα του 16 ου αι π.Χ. και έως τα μέσα του 15ου αι., οι Μυκήνες έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τις Κυκλάδες.

Κατά την παρακμή του μυκηναϊκού κόσμου (11ος-10ος π.Χ. αι.) φαίνεται ότι πραγματοποιήθηκαν μετακινήσεις πληθυσμών και πιθανολογείται ότι εγκαταστάθηκαν Ίωνες στη Σύρο (9ος και 8ος αι. π.Χ.). Κατά την ομηρική εποχή το νησί, που βρισκόταν κοντά στη Δήλο, γνώρισε τεράστια άνθηση. Ο Κτησίας, γιος του Ορμένου και πατέρας του Εύμαιου βασίλευε στο νησί, το ξακουστό εκείνη την εποχή για τη γονιμότητά του σε σιτάρι και κρασί, για τα ποιμνιά του και για τον υγιεινό του αέρα. Ο Όμηρος έβαλε στο στόμα του Εύμαιου, καθώς συζητούσε με τον Οδυσσέα στο νησί της Ιθάκης, τα εξής λόγια: «Πέρα από την Ορτυγία υπάρχει ένα νησί που λέγεται Συρία, αν το έχεις ακουστά. Σ' αυτό το νησί σημειώνονται οι τροπές του ήλιου. Αν και μικρό σε έκταση είναι πολύ γόνιμο. Έχει μεγάλα κοπάδια βοών και αιγοπροβάτων. Παράγει πολύ κρασί και μεγάλη ποσότητα σιτηρών. Ποτέ ο πληθυσμός του δε γνώρισε πείνα ούτε έπεσε θύμα επιδημιών. Οι κάτοικοί του πεθαίνουν όταν φτάσουν σε βαθιά γεράματα ³⁴». Στο νησί υπήρχαν δύο πόλεις, τα ερείπια των οποίων βρίσκονται, τόσο στη θέση «Ποσειδία» και «Φοίνικας» όσο και στη θέση της σημερινής Ερμούπολης³⁵.

Διάσημος Σύριος υπήρξε κατά τον 6^ο αι.π.Χ., ο μεγάλος προσωκρατικός φιλόσοφος Φερεκύδης, δάσκαλος του Πυθαγόρα, ο οποίος γεννήθηκε στο νησί, όταν η Σύρος κατελήφθη από τους Σάμιους. Η προσφορά του μεγάλου αυτού Συριανού φιλοσόφου στην ιστορία του πνεύματος, συνίσταται στην υποβολή των παραδοσιακών μύθων περί θεών και δημιουργίας του κόσμου, στην κριτική του λόγου. Στο Φερεκύδη αποδίδεται επίσης και η κατασκευή ή η τελειοποίηση του ηλιοτρόπιου³⁶, ενός είδους ηλιακού ρολογιού που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της σκιάς και τον καθορισμό των ηλιοστασίων σύμφωνα με το μήκος αυτής.

Κατά την διάρκεια των Μηδικών πολέμων η Σύρος έλαβε ενεργό μέρος, υποτάχθηκε στους Πέρσες, και, όπως τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων, ήταν μεν αυτόνομο κρατίδιο με βουλή και δήμο, πλην όμως - όντας μέλος της Α΄ Αθηναϊκής συμμαχίας - απέδιδε φόρο υποτέλειας στην Αθήνα.

³⁴ Ομήρου Οδύσσεια Ο, στίχοι 403-414.

³⁵ Ι. Τραυλός- Α. Κόκκου, *Ερμούπολη : Η δημιουργία μιας νέας πόλης στη Σύρο στις αρχές του 19ου αιώνα*, Έκδοση Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980, στο οποίο επιχειρείται μια υποθετική αναπαράσταση του τείχους της αρχαίας πόλης με βάση τις περιγραφές του Α. Prokesch von Osten και τα διασωζόμενα ευρήματα.

³⁶ Τιμολέων Αμπελάς, *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874, Κεφ. Ε΄, σελ. 129-134.

Οι Κυκλάδες, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ), υποτάχθηκαν στους Μακεδόνες. Την εποχή εκείνη το νησί σημειώνει ανάκαμψη. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους (184π.Χ.- 324 μ.Χ.) η πρωτεύουσα της Σύρου βρισκόταν στη θέση της σημερινής Ερμούπολης. Τα λείψανα της πρωτεύουσας και τα νομίσματα της Σύρου μαρτυρούν ανάπτυξη. Κυκλοφορία χάλκινων νομισμάτων εντοπίζεται στο νησί από τον 3ο αιώνα π.Χ., ενώ είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η κοπή αργυρών νομισμάτων.

Η εγκατάλειψη της αρχαίας πόλης και η εγκατάσταση στην ενδοχώρα, συνδέονται με τις βαρβαρικές επιδρομές από τον 3^ο αι μ.Χ. και την πύκνωση της πειρατείας που ταλαιπώρησε όλο το Αιγαίο για πάνω από μια χιλιετία.

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους η χριστιανική Σύρος διοικείται από Στρατηγό και αργότερα Δούκα.

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204 μ.Χ.) η Σύρος, όπως και άλλα νησιά, κυριεύεται από Λατίνους και υπάγεται στο Δουκάτο της Νάξου που ίδρυσε ο Βενετός Μάρκος Σανούδος (Sanudo). Την ίδια περίοδο αυτή φαίνεται ότι δημιουργήθηκε η Άνω Σύρος. Η τοπική κοινότητα ασπάστηκε το καθολικό δόγμα, με λίγες εξαιρέσεις ορθοδόξων στην ενορία του Αγίου Νικολάου «του Φτωχού» στους πρόποδες της Άνω Σύρου. Η γλώσσα παρέμεινε ελληνική. Η φραγκοκρατία στο νησί διήρκεσε περί τους τρεισήμισι αιώνες. Οι συχνές πειρατικές επιδρομές, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των περισσότερων οικισμών φρουριακού χαρακτήρα, στα κυκλαδονήσια, όπως αυτός της Άνω Σύρου. Το Δουκάτο του Αιγαίου έγινε ουσιαστικά προτεκτοράτο της Βενετίας. Ο περιώνυμος Χαιρεντίν Μπαρμπάροσσα στα 1537, επικεφαλής του οθωμανικού στόλου, κατέλαβε τη Σύρο. Η διαπραγμάτευση των εκπροσώπων της Σύρου και των Κυκλάδων με τον Σουλτάνο Μουράτ Γ' το 1579 έληξε με την παραχώρηση σημαντικών προνομίων στα νησιά: μείωση της φορολογίας, θρησκευτική ελευθερία, αναγνώριση της διαιτησίας μεταξύ Χριστιανών, απαγόρευση της εγκατάστασης γενιτσάρων στα νησιά. Τα προνόμια αυτά διαμόρφωσαν ένα καθεστώς σημαντικά ευνοϊκότερο για τους νησιώτες. Μετά δε και την υπογραφή της πρώτης συνθήκης των διομολογήσεων το 1535, μεταξύ της Γαλλίας και της Πύλης, οι καθολικοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν τεθεί υπό την προστασία των Γάλλων, που διήρκεσε για αιώνες. Καπουτσίνοι μοναχοί και έπειτα Ιησουίτες εγκαταστάθηκαν στη Σύρο.

Το ιδιαίτερο καθεστώς των νησιών επέτρεψε παράλληλα την ανάπτυξη της αυτοδιοίκησης. Η Σύρος, μαζί με την Άνδρο, παραχωρήθηκε το 1779 από τον Σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ Α' (1774-1789) στην ανιψιά του, τη Σαχ Σουλτάνα, η οποία εκχώρησε τη διοίκηση του νησιού στα τοπικά όργανα, δηλαδή τη συνέλευση του «Κοινού» (Κοινότητας) και τους εκλεγμένους από αυτήν Επιτρόπους. Στις αρχές του 19ου αιώνα ωστόσο, το σύστημα αυτό της κοινοτικής αυτοδιοίκησης

είχε εξελιχθεί σε ολιγαρχικό. Ωστόσο ο πληθυσμός του νησιού διπλασιάστηκε - από 2.000 σε 4.000 κατοίκους - η πειρατεία περιορίστηκε και αυξήθηκε η εμπορική κίνηση στο λιμάνι. Οι ευνοϊκές αυτές συνθήκες, η διαφορά του θρησκευτικού δόγματος, η ημιαυτονομία και η προστασία του καθεστώτος των διομολογήσεων, οδήγησαν τους Συριανούς στο να κρατήσουν ουδέτερη στάση κατά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, το 1821³⁷.

Οι τότε κάτοικοι του σχεδόν άγνωστου αυτού νησιού, (περί τους 4.000), ζούσαν συγκεντρωμένοι στη μοναδική πόλη του νησιού την Άνω Σύρο.

Με το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης το 1821, καταφθάνουν με πλοiάρια οι πρώτοι διωγμένοι Έλληνες, Σμυρνιοί και Κυδωνιείς. Αμέσως μετά ακολουθούν και άλλοι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και τα νησιά του Αιγαίου³⁸. Όμως η καταστροφή της Χίου (1822) και η καταστροφή των Ψαρών (1824), δίνουν ουσιαστικά ζωή στον οικισμό. Στην αρχή η Τήνος προσέλυσε το μεγαλύτερο όγκο των προσφύγων (40.000 άτομα), πλην όμως η χολέρα που ξέσπασε το 1823 και η θέση και το λιμάνι του νησιού που δεν ευνοούσαν για την ανάπτυξη του εμπορίου, ανάγκασε τους πρόσφυγες να μετακινηθούν στο νέο τους καταφύγιο, τη Σύρο, που ήταν μόνο ένας «ξερός βράχος», με ασφαλείς όμως ακτές και ένα φυσικό λιμάνι. Η οργάνωση και η εργατικότητα των προσφύγων – κυρίως των Χιωτών – και η πίστη τους για τη δημιουργία μιας ελεύθερης πατρίδας, τους έδωσε τόση όρεξη να συνεχίσουν το έργο τους από το νέο αυτό τόπο. Η ταχύτητα με την οποία δημιουργήθηκε η νέα πόλη είναι εκπληκτική³⁹. Ο πρεσβευτής της Αυστρίας Prokesch von Osten δίνει με τον πιο παραστατικό τρόπο την εικόνα της δημιουργίας. Το Σεπτέμβριο του 1824, όταν ήρθε για πρώτη φορά στη Σύρο, περιγράφει τις σκηνές της δυστυχίας και της αθλιότητας που αντίκρισε, μόλις το πλοίο του πλησίασε στο λιμάνι. Χιλιάδες πρόσφυγες, ανάμεσά τους πολλές γυναίκες και παιδιά, ήταν σκορπισμένοι στην παραλία, άλλοι κάτω από σκηνές, άλλοι σε ξύλινες παράγκες και άλλοι στο ύπαιθρο, χωρίς προσωρινά έστω καταλύματα. Όμως όταν ύστερα από πέντε μήνες, το Φεβρουάριο του 1825, βρέθηκε και πάλι στη Σύρο, μιλάει με έκπληξη και θαυμασμό για τα καινούργια σπίτια, καμία εκατοσταριά, που είχαν χτιστεί στις πλαγιές του λόφου πάνω από το λιμάνι⁴⁰. Δε διστάζει μάλιστα να σημειώσει ότι στη Σύρο βλέπει κανείς πως γεννιέται μια πόλη και πως αναπτύσσεται.⁴¹

³⁷ Δημοτική Επιχείρηση Κοινοφελούς Έργου Ερμούπολης, *Ερμούπολη – Σύρος, Ιστορικό Οδοιπορικό*, Γ' Έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Ολκός, 2010

³⁸ Ερμής, *Εφημερίς των Κυκλάδων*, Α' 11, 18 και 28 Δεκεμβρίου 1837.

³⁹ ◆νδρέας Δρακάκης, *Η Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως (Σύρος)*, τόμος Α' 1821-1825, Αθήνα 1979.

⁴⁰ Ι. Τραυλός- Α. Κόκκου, *Ερμούπολη ...ό.π.π.*, σελ. 26-27.

⁴¹ Protesch von Osten, *Denkwurdigkeiten*, I, σελ. 55, II, σελ. 5

Τον Ιούλιο του 1823 φτάνει στη Σύρο ο πρώτος Έλληνας Διοικητής, ο Έπαρχος Αλέξανδρος Αξιώτης, για να την οργανώσει σύμφωνα με την ελληνική διοίκηση. Το Οκτώβριο 1823 διορίζει ελληνική αστυνομία και λιμενάρχη για την κίνηση του λιμανιού και ταυτόχρονα οργανώνει το πρώτο, υποτυπώδες έστω, δικαστήριο. Η ως τότε ουδέτερη στην επανάσταση Σύρος, αρχίζει από το 1823 να προσφέρει μεγάλα χρηματικά ποσά για την ενίσχυση του στόλου του Αγώνα, με αποτέλεσμα να γίνει το «Ταμείον του Έθνους»⁴².

Το 1828 η Ερμούπολη έχει ήδη οργανωθεί και αποκτά νέες διοικητικές αρχές⁴³. Το ίδιο έτος ανασυγκροτείται επίσημα το Εμποροδικεῖον, εγκαθίσταται ένα από τα πέντε Ταχυδρομεία της Ελλάδας, το 1829 ιδρύεται το πρώτο ασφαλιστικό κατάστημα (Ελληνικόν Ασφαλιστικόν Κατάστημα). Η άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα σηματοδοτεί την αρχή της εποχής της ακμής για την Ερμούπολη. Από τον Απρίλιο του 1833, όταν η χώρα διοικητικά διαιρείται σε νομούς, η Σύρος υπάγεται στο νομό Κυκλάδων και η Ερμούπολη γίνεται πρωτεύουσα του νομού αυτού.

⁴² Βλαχογιάννης, Χιακόν Αρχείον 2, σελ. 60 (έγγραφο αριθμ. 134, 6 Απριλίου 1827, των δημογερόντων της Ερμούπολης).

⁴³ Ανδρέας Δρακάκης, Πρωτότυποι νομικοί θεσμοί εις την οικιζομένην Ερμούπολιν (1821-1830), ΕΑΙΕΔ Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1971.

2.2.α. Κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο των αρχών του 19ου αι.

Ο πληθυσμός της Ερμούπολης το έτος 1821 ανερχόταν σε 150 κατοίκους, αλιείς, μικροεμπόρους, μεταφορείς και απασχολούμενους στις τροφοδοσίες πλοίων. Το 1828 ο πληθυσμός της Ερμούπολης εκτινάχθηκε σε 13.805 κάτοικους, ενώ το 1832 φτάνει τους 15.469⁴⁴. Οι Χιώτες υπήρξαν αδιαμφισβήτητα η πολυπληθέστερη μερίδα των προσφύγων που μετακινήθηκαν στο νησί⁴⁵, ήτοι το 30% του συνολικού πληθυσμού της πόλης⁴⁶. Οι υπόλοιποι πρόσφυγες ήταν Κρήτες, Ψαριανοί, Σμυρνιοί και Κυδωνιάτες.

Οι έποικοι αυτοί ασκούσαν το εμπόριο στους τόπους καταγωγής τους και πριν το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης. Ως εκ τούτου διέθεταν τεράστια εμπορική πείρα και είχαν ήδη δημιουργήσει ευρύ δίκτυο πληροφόρησης μέσω των ανταποκριτών τους στους τόπους προμήθειας και διοχέτευσης των εμπορευμάτων στο εξωτερικό και στην ελληνική επικράτεια.⁴⁷ Το εμπόριο της Σύρου διακινούσε τα 2/3 του κυκλοφορούντος εμπορικού κεφαλαίου της Ελλάδας, είτε σε προϊόντα είτε σε εμπορεύματα⁴⁸.

Η Ερμούπολη, η οποία διατηρούσε ένα ευρύ πλέγμα επικοινωνιών με Ανατολή και Δύση, στηριζόμενο κατά βάση στην ιστιοφόρο ναυτιλία, εξελίχθηκε στη φυσική γέφυρα στις ανταλλαγές εμπορευμάτων ανάμεσα στους δύο κόσμους⁴⁹. Ένας τεράστιος όγκος εμπορευμάτων αποτελούμενων από βιομηχανικά αγαθά της Ευρώπης και αγροτικά προϊόντα της Ανατολής διακομιζόταν μέσω της Σύρου, στα εμπορικά λιμάνια της Ασίας, της Μαύρης θάλασσας και της Δυτικής Ευρώπης. Πέραν τούτου η Σύρος υπήρξε το μεγαλύτερο εισαγωγικό κέντρο της Ελλάδας. Αναπτύχθηκε στο λιμάνι της ένα τεράστιο για την εποχή ακτοπολιτικό συγκοινωνιακό δίκτυο από μικρά ιστιοφόρα που μετάφεραν εισαγόμενα προϊόντα στα λιμάνια της χώρας. Τα λιμάνια του εξωτερικού όπου συγκεντρώθηκε ο ελληνισμός της διασποράς, ήταν οι κατεξοχήν

⁴⁴ Πηγές: 'Ερμής, αρ. 203, 6 Φεβρουαρίου 1843, σ.[1]· Αίολος, αρ. 28, 24 Φεβρουαρίου 1845, σ. [4]" στο ίδιο, αρ. 346, 24 Μαρτίου 1851, σ. [4]' στο ίδιο, αρ. 599, 25 Φεβρουαρίου 1856, σ. [3]· Εφημερίς των Αγγελιών, αρ. 16, 21 Δεκεμβρίου 1840, σ. [1]" στο ίδιο, αρ. 96, 30 Μαρτίου 1843, σ. 425· E. Kolodny, «Ερμούπολις-Σύρος. Γέννησις και εξέλιξις μιας ελληνικής νησιωτικής πόλεως», Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών (Ε.Ε.Κ.Μ.), Αθήνα 1969, τ. 8, σ. 255.

⁴⁵ Τιμολέων Αμπελάς, Ιστορία της νήσου Σύρου, Ερμούπολη 1874, σ.601

⁴⁶ E. Kolodny, ο.π., σ. 268.

⁴⁷ Βασίλης Α. Καρδάσης, Σύρος - Σταυροδρόμι της Ανατολικής Μεσογείου (1832-1857), β' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2003, σ. 25.

⁴⁸ F. Thiersch, Η Ελλάδα του Καποδίστρια(τίτλος πρωτοτύπου : De l 'etat actuel de la Grece et des moyens d' arriver a sa restauration), Αθήνα 1972, τ. Β, σελ. 71 και 83.

⁴⁹ Κωνσταντίνου Κριτισίνη, Η Ιστορία της Σύρου, της Άνω Σύρου και της Ερμούπολης, Ιδ. Έκδοση, Σύρος 2008.

τόποι προέλευσης και προορισμού των εμπορευμάτων που περνούσαν από τις αποθήκες της Ερμουπόλεως.

Η συριανή ναυτιλία ακολούθησε πορεία παράλληλη προς το εμπόριο της πόλης. Ο στόλος της Σύρου, προσανατολισμένος στις διεθνείς μεταφορές, είχε ως γεωγραφικό χώρο επιχειρήσεων όλη τη Μεσόγειο. Η δραστηριότητα αυτή συνέβαλε στη συσσώρευση σημαντικών κεφαλαίων από τους πλοιοκτήτες της Σύρου, οι οποίοι έκαναν τεράστιες επενδύσεις στη ναυπήγηση ιστιοφόρων πλοίων και την επέκταση ναυτλιακών επιχειρήσεων και συμπληρωματικών, προς τη ναυτιλία, οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα ναυπηγήσεις πλοίων⁵⁰, ναυτοδάνεια, ναυτασφάλειες κ.λ.π. Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία του αγγλικού εμπορικού στόλου στη Σύρο καθώς το αγγλικό εμπόρευμα έχει πρωταρχικό σκοπό τη μεταφορά του στις αποθήκες της Σύρου, όπου θα μείνει στη διαμετακόμιση για αρκετό καιρό ώσπου να πουληθεί.

Η Σύρος, ανοιχτή στα ξένα οικονομικά ιδεολογικά ρεύματα της εποχής, με οικονομία άμεσα συνδεδεμένη με τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες της Δύσης, επόμενο ήταν να σημειώσει και βιομηχανική πρόοδο. Βυρσοδεξιά, κλωστοϋφαντουργία, βιοτεχνία μαντιλιών, σιδηρουργία, σαπωνοποιία, οινοπνευματοποιία κ.α. εντάσσονται μέσα στις δραστηριότητες της βιομηχανίας.

Στην Ερμούπολη, το σημαντικότερο εμπορικό λιμάνι του νέου ελληνικού κράτους, τη μεγαλύτερη πληθυσμιακά ελληνική πόλη, με έντονη οικονομική κίνηση και χιλιάδες περαστικούς ναυτικούς και εκατοντάδες χωροφύλακες, οι συνθήκες ήταν τέτοιες που ευνοούσαν και την ανάπτυξη της πορνείας⁵¹, την οποία συντηρούσαν οι περιθωριακές ομάδες (οινοπώλες, ξενοδόχοι, χαρτοπαίκτες, χασισοπότες, κ.λπ.) καθώς τους απέφερε μεγάλα κέρδη⁵². Η οικονομική ανάπτυξη είχε ως αποτέλεσμα να κάνουν την εμφάνισή τους και κοινωνικά φαινόμενα όπως οι εργατικοί αγώνες, η παιδική και γυναικεία εργασία, τα ωράρια εργασίας, το λαϊκό και ρεμπέτικο τραγούδι⁵³, τα μουσικά όργανα, τα ερωτικά ήθη, οι περιθωριακοί άνθρωποι

⁵⁰ Ι. Δημάκης: Το εμπόριον της Σύρου και η κατάσταση εις τας Κυκλάδας (συμφώνως προς το υπόμνημα Γάλλου προξένου του έτους 1835), ΕΕΚΜ 4, 1964, σελ. 613.

⁵¹ Πρβλ. Θωμάς Δρίκος: Η πορνεία στην Ερμούπολη το 19ο αιώνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002

⁵² Βλ. Μάνος Ελευθερίου: Μαύρα Μάτια, Μεταίχιμο, Αθήνα 2013, σ. 332 επ.

⁵³ Πρβλ. Μάρκος Βαμβακάρης: Αυτοβιογραφία, Αθήνα 1973.

2.2.β. Το τέλος της ακμής και η πορεία έως τις μέρες μας

Από τη δεκαετία του 1820 έως τη δεκαετία του 1880, η Ερμούπολη γνώριζε τεράστια άνθιση σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής ζωής. Από το 1880 ξεκινάει η πρώτη παρατεταμένη κρίση της ερμουπολίτικης οικονομίας με την παρακμή της ιστιοφόρου ναυτιλίας, την ανάπτυξη άλλων λιμανιών και κυρίως του Πειραιά, και τις πολιτικές ανακατατάξεις στην ευρύτερη περιοχή που στέρησαν από τη Σύρο τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολής. Το διαμετακομιστικό εμπόριο πρακτικά εκμηδενίστηκε, η ξυλοναυπηγική περιορίστηκε και οι παραδοσιακές βιοτεχνίες συνθλίβονταν από τον ώριμο βιομηχανικό καπιταλισμό. Το κοινωνικό κλίμα βάρυνε -το 1879 έγιναν οι πρώτες απεργίες- και πολλοί τεχνίτες εγκατέλειψαν την πόλη⁵⁴.

Τα τελευταία χρόνια του 19ου αι., αναπροσανατολίζεται η οικονομία σε νέους τομείς και καταφέρνει να ανακάμψει στρεφόμενη κυρίως προς τη βαμβακομηχανία⁵⁵. Με τη συμβολή των μεγαλεμπόρων του νησιού, δημιουργήθηκε ο πρώτος ελληνικός ατμήλατος στόλος. Η ανθράκευση των ατμοπλοίων ξανάδωσε ζωή στο λιμάνι και στα τοπικά μηχανουργεία. Με το νέο βιομηχανικό της πρόσωπο, η Ερμούπολη διατήρησε για αρκετές δεκαετίες ακόμη μια ανθηρή οικονομική ζωή. Πλην όμως το κοσμοπολίτικο ύφος είχε αρχίσει να υποχωρεί, οι ξένοι κάτοικοι μειώνονταν, ο πληθυσμός της δεν ανανεωνόταν, ο δημόσιος λόγος έπαιρνε συντηρητικές αποχρώσεις, πατερναλιστικές συμπεριφορές επικράτησαν στις εργασιακές σχέσεις, καθώς οξύνονταν τα προβλήματα των εργατικών στρωμάτων με τα ισχνά μεροκάματα. Το 1922, ακριβώς έναν αιώνα μετά την ίδρυσή της, η καταστροφή της Σμύρνης, έστειλε στην Ερμούπολη ένα νέο κύμα προσφύγων από τη Μικρά Ασία. Περίπου 8.000 άνθρωποι έφτασαν στο νησί. Υπολογίζεται όμως ότι μόνο το ένα τρίτο από αυτούς εγκαταστάθηκαν οριστικά σε αυτό, καθώς τα μεροκάματα στην τοπική βιομηχανία δεν ήταν ελκυστικά. Ήδη την εποχή εκείνη αρκετοί βιομήχανοι μετοικούσαν στην Αθήνα ή τον Πειραιά, και εργοστάσια σου τα διοικούσαν δι' αντιπροσώπων. Η κρίση του 1929-1932 έφεραν νέες δυσκολίες στη βιομηχανία.

⁵⁴ Δημοτική Επιχείρηση Κοινοφελούς Έργου Ερμούπολης: Ερμούπολη – Σύρος, Ιστορικό οδοιπορικό, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Ολκός, Μάιος 2010.

⁵⁵ Λήδα Παπαστεφανάκη, "Το "πατρικό ενδιαφέρον" των βιομηχάνων και η διαχείριση της εργασίας στην κλωστοϋφαντουργία Καρέλλα (Ερμούπολη, πρώτο μισό του 20ού αιώνα)", συλλογικός τόμος: Σύρος και Ερμούπολη. Συμβολές στην ιστορία του νησιού, 15ος – 20ός αι. Επιμέλεια: Χριστίνα Αγιαντώνη- Δημήτρης Δημητρόπουλος, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε.)_Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, 2008.

Η Ερμούπολη αναζητώντας νέα ταυτότητα, αγωνιζόταν να κρατήσει ή να προσελκύσει δημόσιες υπηρεσίες, ως πρωτεύουσα των Κυκλάδων. Στο τέλος του μεσοπολέμου τα εργοστάσια άρχισαν να κλείνουν και το λιμάνι νέκρωσε. Η ανεργία έγινε το οξύτερο πρόβλημα της πόλης. Πάνω από χίλια άτομα παρουσιάζονταν στα συσσίτια απόρων που καθιερώθηκαν τότε. Αυτή την ήδη εξασθενημένη πόλη ήρθε να χτυπήσει η συμφορά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου η μικρή αγροτική παραγωγή επιτάχθηκε και τα εργοστάσια έκλεισαν ή επιτάχθηκαν. Τον χειμώνα του 1941-42 πέθαναν από την πείνα περίπου 6.000-8.000 άνθρωποι. Στο τέλος του πολέμου το Νεώριο, η Λέσχη, το Τηλεγραφείο, το Τελωνείο και άλλα κτίρια βομβαρδίστηκαν.

Η Ερμούπολη το 1971 φτάνει πληθυσμιακά στο χαμηλότερο ιστορικά της όριο των 13.500 κατοίκων. Έως το 1990 είχαν κλείσει και οι τελευταίες κλωστοϋφαντουργίες. Το Νεώριο ήταν η μόνη εστία απασχόλησης για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Η βελτίωση της οικονομίας και του επιπέδου ζωής στην Ελλάδα αναζωπύρωσε τον εσωτερικό τουρισμό και στοιχεία κάποιας ανάκαμψης ήταν αισθητά από τη δεκαετία του 1980. Το Νεώριο έμεινε κλειστό πάνω από τρία χρόνια, εξαιτίας του κύματος της αποβιομηχάνισης και στο διάστημα αυτό η πόλη, στα όρια της απόγνωσης, άρχισε να ανιχνεύει πιο συστηματικά νέους οικονομικούς ορίζοντες. Ο τουρισμός φαινόταν ως η μόνη εφικτή διέξοδος⁵⁶.

Μια πόλη όμως σαν την Ερμούπολη, με τόσες δημόσιες υπηρεσίες, δεν θα μπορούσε να μετατραπεί σε παραθεριστικό οικισμό, όπως τα υπόλοιπα κυκλαδονήσια, έχοντας ζωή μόνο το καλοκαίρι. Τον Σεπτέμβριο 1994 το Νεώριο ξανάνοιξε και σήμερα θεωρείται μια σχετικά εύρωστη επιχείρηση. Την ίδια εποχή η Ερμούπολη εντάχθηκε σε διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το URBAN, που προέβλεπε την ενίσχυση και διαφοροποίηση της οικονομίας της, με δράσεις και έργα που θα λειτουργούσαν ως συνεκτικοί αρμοί για την προσέλκυση επιχειρήσεων. Η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής και βιομηχανικής κληρονομιάς της πόλης περιλαμβανόταν στους στόχους του προγράμματος⁵⁷.

Σήμερα η Σύρος εξελίσσεται σε κέντρο διεθνούς τουρισμού. Η ανοικοδόμηση είναι ευρεία, παρά τη διευρυμένη οικονομική κρίση στη χώρα. Ο νέος κίνδυνος που παραμονεύει είναι να αλλάξει η όψη της Ερμούπολης και αλλοιωθεί η ιδιότητά της ως ιστορικού τόπου.

⁵⁶ Βασιλική Παπασπύρου: Ανάπλαση γραμμικής ζώνης του λιμένα της Ερμούπολης, ΕΜΠ, ΔΠΜΣ, Πολεοδομία Χωροταξία, Προσεγγίσεις του σχεδιασμού στην Ελλάδα, 2007-2008, σελ.266.

⁵⁷ Δημοτική Επιχείρηση Κοινοφελούς Έργου Ερμούπολης: Ερμούπολη – Σύρος, Ιστορικό οδοιπορικό, Γ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Ολκός, Μάιος 2010, σελ.23.

2.3. Η Πολεοδομία της Ερμούπολης

2.3.α. Πολεοδομική εξέλιξη

Η ραγδαία ανάπτυξη του πρώτου οικισμού, ήταν φυσικά χωρίς σχέδιο. Οι πρώτοι πρόσφυγες οικοδομούν πάνω στη θάλασσα την οποία μπαζώνουν, καθώς οι ντόπιοι δεν ήθελαν να τους παραχωρήσουν τη γη τους. Όσο αυξάνεται η δόμηση, τόσο πιο επιτακτική γίνεται η ανάγκη σύνταξης ενός ρυμοτομικού σχεδίου και η οργάνωση της νέας πόλης. Το 1824 χτίστηκε η εκκλησία της Μεταμόρφωσης, το 1825 αρχίζει η ανοικοδόμηση του Νοσοκομείου και το 1834 θεμελιώνονται τα πρώτα δημόσια κτίρια, οι Αποθήκες Διαμετακόμισης, ο Φάρος στο Νησάκι και το Γυμνάσιο.

Η πολεοδομική ιστορία της Ερμούπολης ξεκινάει το 1834 όταν η Δημογεροντία, σε έγγραφό της, δίνει τις προδιαγραφές για ένα ρυθμιστικό σχέδιο. Ακολουθεί η πρώτη, με πολλές ελλείψεις και λάθη, τοπογράφηση του L. Weber , το 1835, η οποία του ανατέθηκε από το Υπουργείο των Στρατιωτικών. Αλλά και η διόρθωση του Ed. Schaubert, ο οποίος συνέταξε το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της πόλης, δεν προχώρησε, αφού δεν είχε προηγηθεί αναθεώρηση του τοπογραφικού σχεδίου. Το σχέδιο των πολεοδόμων Παπαδόπουλου, Πολέμη και Κοτζιά, το ίδιο έτος, δεν είχε καλύτερη τύχη. Η πρόταση ανάθεσης πολεοδομικού σχεδίου για την Ερμούπολη είχε γίνει αρχικά από τον ίδιο τον Όθωνα, στον Erlacher το 1836, ο οποίος όμως λόγω φόρτου εργασίας, πρότεινε τη θέση του στον von Weiler, που είχε ήδη ασχοληθεί με την εφαρμογή του σχεδίου της πόλεως των Αθηνών. Τον Αύγουστο του 1837 με το υπ' αριθμ. 18/30 Διάταγμα εγκρίνεται το συνταχθέν και παρά της Κοινότητας Σύρου παραδεχθέν σχέδιο της πόλεως αυτής. Τα τρία κύρια μέρη του σχεδίου αποτελούνται από την προκουμαία, την πλατεία Όθωνος (σήμερα Μιαούλη) και το δρόμο που συνδέει την προκουμαία με την πλατεία, δηλαδή την οδό Ερμού. Η εφαρμογή του σχεδίου άρχισε με κατεδαφίσεις, ήταν ιδιαίτερος δυσχερής και καθυστέρησε πολύ, καθώς η δόμηση ήταν ήδη πυκνή και άναρχη. Αναφορικά με τις απαλλοτριώσεις και τον τρόπο οικοδομής των κτιρίων, ίσχυσαν ορισμένα άρθρα από τα ανάλογα διατάγματα του 1836 για το σχέδιο της Αθήνας. Ο Weiler εργάστηκε έως το 1842, οπότε τον διαδέχθηκε ο Γερμανός αρχιτέκτονας Laurent. Στον τελευταίο ανατέθηκε το 1843 και η κατασκευή Υδραγωγείου στην Ερμούπολη - για να λυθεί το σοβαρότατο αυτό πρόβλημα που αντιμετώπιζε η πολυπληθής πόλη - η οποία όμως ουδέποτε υλοποιήθηκε. Το 1842 με το Διάταγμα της 5.6.1842, η Σύρος, μαζί με την Αθήνα, είναι οι πρώτες ελλαδικές πόλεις στις οποίες καθιερώνεται ρυμοτομική και

οικοδομική γραμμή, ενώ σε άλλες ελλαδικές πόλεις αυτό γίνεται μόλις το 1867⁵⁸. Το αρχικό αυτό σχέδιο ουσιαστικά ισχύει έως και σήμερα, αφού βεβαίως έχει υποστεί σειρά τροποποιήσεων και αφού έχει συρραφεί σε ενιαίο χάρτη των επί μέρους ρυμοτομικών σχεδίων της πόλης, σύμφωνα με το αρ. 5 του ΝΔ της 23-7-1923 με κύρωση του χάρτη αυτού, από το Διευθυντή Δημοσίων Έργων με την υπ' αριθμ. 797/24.2.1962 πράξη του.

Αξιοσημείωτος ήταν και ο καθορισμός των χρήσεων γης. Όλος ο χώρος κατά μήκος του λιμανιού είχε καταληφθεί από το εμπόριο και το ναυπηγείο, που αναμφισβήτητα ήταν οι δύο οικονομικές δραστηριότητες που γέννησαν την Ερμούπολη. Τα μεν εμπορικά καταστήματα - κυρίως αποθήκες εμπορευμάτων- κατέλαβαν το χώρο από το Νησάκι μέχρι την εκκλησία της Κοιμήσεως, το δε ναυπηγείο τοποθετήθηκε στη νοτιοδυτική πλευρά του λιμανιού προς το τέλος της πόλης, σαν πιο οχλούσα δραστηριότητα. Οι κατοικίες είχαν χωροθετηθεί αναλόγως και αυτές. Οι έμποροι και οι πλοιοκτήτες έκτισαν τα πρώτα σπίτια τους στα Βαπόρια, ανατολικά της μεγάλης πλατείας της πόλης και οι ναυτικοί, οι εργάτες, οι τεχνίτες, προς την πλευρά της εκκλησίας της Κοιμήσεως και του Αγίου Γεωργίου.

Σημαντική προσπάθεια τοπογράφησης και ρυμοτόμησης της Ερμούπολης έγινε και το έτος 1940, η οποία όμως σταμάτησε με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και μεταπολεμικά δεν προχώρησε λόγω της παρακμής της οικονομίας της πόλης.

⁵⁸ Αθ. Ι Αραβαντινός: Πολεοδομικός σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου. Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1997, σελ. 113 επ.

2.3.β. Πολεοδομική νομοθεσία

Το ΝΔ του 1923 ήταν το πρώτο ελληνικό νομοθέτημα που αφορούσε συνολικά στην πολεοδομική πολιτική, έθετε αρχές και προέβλεπε διαδικασίες για την πολεοδόμηση των οικισμών και πόλεων. Μεταξύ άλλων, καθόρισε τη διάκριση και τον προορισμό του εντός σχεδίου και του εκτός σχεδίου χώρου, την απαίτηση κάθε νέος οικισμός να βασίζεται σε προγενέστερο σχέδιο πόλης και κάθε υφιστάμενος να αποκτήσει σχέδιο πόλης, τις διαδικασίες απόκτησης γης από το δημόσιο για τη δημιουργία κοινοχρήστων χώρων μέσω απαλλοτρίωσης κλπ.

Όπως προαναφέρθηκε, μετά τη μεταπολίτευση και κυρίως με το άρθρο 24 παρ. 2 του Συντάγματος του 1975, τίθεται σε νομικές βάσεις ο πολεοδομικός και ο χωροταξικός σχεδιασμός στη χώρα μας. Επιδιώκεται η καθιέρωση ενός σύγχρονου πλαισίου, το οποίο θα εξασφαλίζει τόσο την οικιστική ανάπτυξη με βάση και το σχεδιασμό, όσο και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ήδη το 1973, λίγο πριν από την συνταγματική αναθεώρηση, έχει γίνει η πρώτη απογραφή και αξιολόγηση των αξιόλογων οικισμών της χώρας, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και η Ερμούπολη και η Άνω Σύρος. Χάρης στη συνταγματική πρόβλεψη, τη νεώτερη νομοθεσία που στηρίζεται σ' αυτή και την εν λόγω απογραφή, επιτυγχάνεται η αποφυγή της προγραμματισμένης ή απειλούμενης κατεδάφισης τμήματος του κτιριολογικού πλούτου μεγάλης αξίας της Ερμούπολης, όπως είναι οι αποθήκες του Τελωνείου, των οποίων η κατεδάφιση είχε ξεκινήσει το 1972, προκειμένου να ανεγερθεί στη θέση τους εξάωρο κτίριο Διοίκησης⁵⁹. Ομοίως το μέγαρο Πετρίτζη στην Πλατεία Θεάτρου θα αντικαθίστατο από τετραώροφο σταθμό αυτοκινήτων. Παρόμοια θα ήταν και η τύχη του πρώην Δημοσίου Ταμείου στην Πλατεία Μιαούλη, το οποίο ο Δήμος το 1973 έδινε αντιπαροχή σε τράπεζα προκειμένου να χτιστεί νέο κατάστημα τραπεζής στο ισόγειο, με ενοικιαζόμενα γραφεία στους δύο ορόφους του. Διασώζεται έτσι εν πολλοίς η αρχοντική φυσιογνωμία της πόλης.

Με το ΠΔ 19/14-2-1976 (ΦΕΚ 47Δ) καταργείται ο ΓΟΚ του 1973 (ΝΔ 8/1973), ο οποίος σημειωτέον επέτρεπε κατεδάφιση οποιουδήποτε κτιρίου - ακόμη δηλαδή και του Δημαρχείου Ερμουπόλεως- και ανέγερση στη θέση του νέων κτισμάτων. Καθορίζονται επιπλέον όροι, περιορισμοί δόμησης και μορφολογικά στοιχεία για την προστασία του πολεοδομικού συνόλου

⁵⁹ Στεφάνου: Ο πολεοδομικός σχεδιασμός ...όπ.π., σελ. 143.

του ρυμοτομικού σχεδίου Ερμούπολεως και των υφισταμένων - προ του 1923- οικισμών Ανάσταση, Καρναρόλες, Καμίνια, Ταξιάρχης και Λαζαρέτα.

Επίσης με την υπουργική απόφαση της 3^{ης} Μαΐου 1976 (ΦΕΚ 709B/1976) ρητώς αναφέρεται ότι η Ερμούπολη αποτελεί ένα μοναδικό νεοκλασσικό και πολεοδομικό σύνολο, η δε Άνω Σύρος είναι ένας εκ των πλέον σημαντικών οικισμών των Κυκλάδων, με ιδιότυπον και χαρακτηριστική αρχιτεκτονική. Συνεπώς τόσο η Ερμούπολη όσο και η Άνω Σύρος χαρακτηρίζονται τόποι χρήζοντες ιδιαίτερης κρατικής προστασίας.

Με το Π.Δ.19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ. 594 Δ΄) η Ερμούπολη χαρακτηρίζεται παραδοσιακός οικισμός, μαζί με άλλους - περίπου 470 - ανά την επικράτεια.

Το αρμόδιο Υπουργείο Περιβάλλοντος, με την υπ' αρ. 5 εγκύκλιο της 16-1-1979 διευκρίνισε ότι στην Ερμούπολη- μετά τον χαρακτηρισμό της ως παραδοσιακού οικισμού με το ανωτέρω ΠΔ 1978 - ισχύει το ειδικότερο διάταγμα ΠΔ 19/14-2-1976 (ΦΕΚ 47Δ), τα τυχόν κενά του οποίου θα συμπληρώνονται από τις διατάξεις του γενικότερου Π.Δ.19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ. 594 Δ΄).

Με την υπουργική απόφαση 27539/884 (ΦΕΚ 368/21-4-1986) εγκρίνεται το γενικό πολεοδομικό σχέδιο της Ερμούπολης και της Άνω Σύρου, που αφορά προσδιορισμό των χρήσεων γης, συνοδευόμενο από σχετικούς χάρτες.

Με το Π.Δ. 11.5/2.6.1989 (ΦΕΚ. 345 Δ΄) ορίζονται νέοι όροι δόμησης για τους παραδοσιακούς οικισμούς των Κυκλάδων, που έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί με το από Π.Δ.19.10/13.11.1978 (ΦΕΚ. 594 Δ΄).

Τέλος με την υπουργική απόφαση ΥΠΠΟ 45448/1271 (ΦΕΚ 930 Β΄/17-7-2006) ένα μεγάλο τμήμα της Ερμούπολης, χαρακτηρίζεται ως ιστορικός τόπος.

Το 2001, μετά από προσφυγή - με αφορμή διαμάχες μεταξύ ιδιωτών - το Συμβούλιο της Επικρατείας εξέδωσε την υπ' αριθμ. 84/2001 απόφαση αυτού, η οποία είπε ότι κακώς οι οικοδομικές άδειες έως τότε εκδίδονταν βάσει του ΠΔ 19/14-2-1976 (ΦΕΚ 47Δ), και ότι από το 1989 έπρεπε να εφαρμόζονται οι διατάξεις του νόμου περί παραδοσιακών οικισμών. Η απόφαση αυτή, ουσιαστικά έθεσε υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα όλων των οικοδομικών αδειών που είχαν εκδοθεί από το 1978 και εντεύθεν! Το ΥΠΕΚΑ έσπευσε εκ των υστέρων να διευκρινίσει ότι στην Ερμούπολη ισχύει το Π.Δ. 11.5/2.6.1989 (ΦΕΚ. 345 Δ΄) και όχι το ειδικότερο ΠΔ

19/14-2-1976 (ΦΕΚ 47Δ). Εκείνη την περίοδο επικράτησε χάος γύρω από το πολεοδομικό καθεστώς που ίσχυε στην Ερμούπολη.

Το Μάρτιο του 2001 ξεκίνησε η διαδικασία για τη σύνταξη μιας ολοκληρωμένης πολεοδομικής μελέτης, η οποία περιλαμβάνει επέκταση και αναθεώρηση του ισχύοντος σχεδίου πόλεως, καθορισμό όρων δόμησης και τρόπο ελέγχου της μορφολογίας των κτιρίων⁶⁰. Ήδη από το 2003 η πολεοδομική μελέτη έχει ολοκληρωθεί. Μετά από έναν κυκεώνα γραφειοκρατίας δώδεκα ετών, σήμερα βρίσκεται στο στάδιο της τελευταίας επανυποβολής της, προκειμένου να εγκριθεί από τη Γενική Γραμματεία Αιγαίου και το Υπουργείο Πολιτισμού.

⁶⁰ ΕΜΠ, Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης, Δ/ντης Καθηγητής Ι. Στεφάνου: Πρότυπη Πολεοδομική Αντιμετώπιση Ιστορικής Πόλης, Σχέδιο Διατάγματος, Σύρος 2002.

2.3.γ. Όροι δόμησης- Συντελεστές δόμησης

Με τον καθορισμό των χρήσεων γης, του πολεοδομικού σχεδίου και των όρων δόμησης, καλύπτονται οι σημερινές και μελλοντικές λειτουργικές ανάγκες μιας πόλης.

Σήμερα στη χώρα μας το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για τους «παραδοσιακούς οικισμούς» καθορίζει ενιαίους όρους δόμησης. Οι όροι αυτοί στην ουσία διασφαλίζουν τη φυσιογνωμία ενός συγκεκριμένου είδους «παραδοσιακού οικισμού» επιπέδου χωριού, με λαϊκή και ανώνυμη αρχιτεκτονική, χαμηλή δόμηση, με κυρίαρχη χρήση την κατοικία, που κτίσθηκε παραθετικά, χωρίς ρυμοτομικό σχέδιο. Ο τύπος αυτός αποτελεί πράγματι την πλειοψηφία των παραδοσιακών οικισμών στη χώρα μας. Δεν καλύπτει όμως τις περιπτώσεις ιστορικών πόλεων. Η Ερμούπολη, είναι μια κατεξοχήν ιστορική πόλη, με εγκεκριμένο πολεοδομικό σχέδιο από την ίδρυσή της και με ποικιλία χρήσεων και λειτουργιών. Η άκαμπτη θεσμοθέτηση όρων δόμησης θα επιφέρει σταδιακά αρνητικές επιπτώσεις στη φυσιογνωμία της.⁶¹ Σκοπός του νομοθέτη θα πρέπει να είναι η διάσωση, διατήρηση, προστασία και ανάδειξη της φυσιογνωμίας⁶² της Ερμούπολης ως του πρώτου Ιστορικού Αστεακού Κέντρου της Ελλάδας, η αποτελεσματικότερη λειτουργία της πόλης και η κάλυψη των πραγματικών οικιστικών ή άλλων αστεακών αναγκών της.

Το παλιό τμήμα της Ερμούπολης που αποτελεί και το ιστορικό της κέντρο είναι πυκνοδομημένο, με μικρό αριθμό ελεύθερων οικοπέδων. Διώροφα και τριώροφα νεοκλασικά κτίρια με ψηλά ισόγεια κοσμούν το κέντρο της. Μεγάλες, ψηλές, συνήθως μονώροφες αποθήκες και εργοστάσια απαρτίζουν την ιστορική βιομηχανική περιοχή της.

Σύμφωνα με το καθεστώς που ίσχυε μέχρι το 2001⁶³, η Ερμούπολη κτιζόταν με συντελεστή δόμησης περίπου 2,1 και δυνατότητα ανέγερσης τριώροφων κτισμάτων, με ανώτατο ύψος 11μ. και μέγιστο ποσοστό κάλυψης οικοπέδου 70%, Επιπλέον ο εφαρμοσμένος συντελεστής δόμησης για τα μικρά οικοπέδα κυμαινόταν από 2,1-3,00. Ο συντελεστής δόμησης με τον οποίο επί σειρά ετών συμπληρώθηκε και επεκτάθηκε η πόλη διαμορφώνοντας το σημερινό της χαρακτήρα, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από τον προβλεπόμενο και

⁶¹ Ι. Στεφάνου –Θ. Μαράτου, Ιστορικές Πόλεις, Όροι Δόμησης και Φυσιογνωμία. Το παράδειγμα της Ερμούπολης, Τεχν. Χρον. Επιστ. Εκδ. ΤΕΕ,II, τευχ.1-2 2004, σελ. 9.

⁶² Πρβλ. Χατζοπούλου Αλίκη, Θεσμική Προσέγγιση, στο βιβλίο: Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης, Ερευνητικό Πρόγραμμα, επιστημονικός υπεύθυνος Ι. Στεφάνου καθηγητής, Εκδόσεις Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης, ΕΜΠ, Αθήνα 2000.

⁶³ Ο.π.π. ΦΕΚ 47 Δ/1976

εφαρμοζόμενο σήμερα διάταγμα των παραδοσιακών οικισμών⁶⁴, το οποίο - σε συνδυασμό με το διάταγμα του 1989⁶⁵ που καθόριζε τους όρους δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς και κυρίως η απόφαση του ΣτΕ⁶⁶, που υποχρεώνει την τήρηση αυτού του διατάγματος - καθορίζει μέγιστο συντελεστή δόμησης 1,0, δυνατότητα ανέγερσης δύο ορόφων και επιβαλλόμενη ως κύρια χρήση αυτή της «κατοικίας», με μέγιστο ύψος 7,5 μ., και με απαγόρευση άλλων παραγωγικών χρήσεων όπως βιομηχανία, γενικό εμπόριο κ.λπ.

Η εφαρμογή του νέου καθεστώτος ελλοχεύει τον κίνδυνο να αλλοιώσει, υποβαθμίσει ή καταστρέψει τελείως την αστικοβιομηχανική φυσιογνωμία της Ερμούπολης. Θα τη μεταμορφώσει από πρότυπο αστιακής πόλης της Νεώτερης Ελλάδας, σε χωριό με δυσανάλογα μεγάλες διαστάσεις. Ο αστικοβιομηχανικός της χαρακτήρας και η ήδη διαμορφωμένη κατάσταση που της προσδίδει αυτή τη μοναδική αστιακή φυσιογνωμία, απαιτεί μια νέα προσέγγιση σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητές της⁶⁷. Δεν έχει καμία σχέση με τους μικρούς παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας.⁶⁸

Είναι πολλοί οι επικριτές της εφαρμογής των διατάξεων περί παραδοσιακών οικισμών στην Ερμούπολη, καθώς δεν είναι δυνατόν πόλεις της εμβέλειας και του ιστορικού βάρους της Ερμούπολης να αντιμετωπίζονται με το ίδιο νομικό καθεστώς, -αυτό των παραδοσιακών οικισμών- που χρησιμοποιείται για οικισμούς της κλίμακας της Φολεγάνδρου, της Σικίνου, της Ανάφης, της Ηρακλείας κ.λπ. επειδή απλά και μόνο ανήκουν στο ίδιο διοικητικό συγκρότημα, αυτό των Κυκλάδων.⁶⁹ Επιπλέον – δυστυχώς- δεν υπάρχει κανένα νομοθέτημα που να ορίζει σαφώς και ορισμένα τις έννοιες παραδοσιακός οικισμός, αστικό κέντρο, ιστορική πόλη, αξιόλογο ιστορικό αστικό κέντρο καθώς και τους βαθμούς προστασίας αυτών.

⁶⁴ Ό.π.π.Π.Δ. ΦΕΚ 594Δ/1978

⁶⁵ Ό.π.π.Π.Δ. ΦΕΚ 345Δ/89

⁶⁶ Ό.π.π. ΣτΕ 84/2001

⁶⁷ Ερευνητικό Πρόγραμμα, επιστημονικός υπεύθυνος Ι. Στεφάνου: Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Ο χαρακτήρας της ελληνικής πόλης τον 21ο αιώνα, ΕΜΠ Αθήνα 2001

⁶⁸ Ι. Στεφάνου –Θ. Μαράτου, Ιστορικές Πόλεις, Όροι Δόμησης και Φυσιογνωμία. Το παράδειγμα της Ερμούπολης, Τεχν. Χρον. Επιστ. Εκδ. ΤΕΕ,II, τευχ.1-2 2004, σελ.11

⁶⁹ Ι. Στεφάνου: Ο πολεοδομικός σχεδιασμός ...όπ.π., σελ. 18.

2.4. Λοιποί οικισμοί του νησιού

Εκτός από την Ερμούπολη, στο νησί υπάρχουν και άλλοι οικισμοί, με δικούς τους όρους δομήσεως.

Στην Άνω Σύρο ισχύει το ΠΔ 11.5/2-6-1989 (ΦΕΚ 345Δ), περί παραδοσιακών οικισμών, αυτό που ισχύει και στην Ερμούπολη. Στα χωριά Ποσειδωνία, Χρούσσα, Παρακοπή, Επισκοπείο, που έχουν χαρακτηριστεί κι αυτά παραδοσιακοί οικισμοί, ισχύει το ΠΔ 17.6/14-7-1988 (ΦΕΚ 504Δ). Για τους οικισμούς που δεν είναι παραδοσιακοί, ισχύει το ΠΔ 24.4/3-5-1985 (ΦΕΚ 181Δ), όπως τροποποιήθηκε. Για τις εκτός οικισμού περιοχές ισχύει το ΠΔ 24/31.5.1985 (ΦΕΚ 270Δ), όπως τροποποιήθηκε. Επίσης υπάρχουν εκτός οικισμού, ζώνες οικιστικού ελέγχου (ΖΟΕ), που ρυθμίζονται με το ΠΔ. 2.6.1989 (ΦΕΚ 339Δ), περιοχές με ζώνες αρχαιολογικής προστασίας που ρυθμίζονται με την υπουργική απόφαση ΥΑ 11.3.1998 (ΦΕΚ 228Β) και τέλος η Απάνω Μεριά, η οποία έχει χαρακτηριστεί με ειδικό καθεστώς Natura βάσει του Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ 60 Α).

2.5 Αξιόλογα δημόσια οικοδομήματα στην Ερμούπολη

Το 1824 υψώνεται ο πρώτος ορθόδοξος Ναός της Ερμούπολης, η Μεταμόρφωση του Σωτήρος, που αφιερώθηκε στο σωτήρα Χριστό για τη σωτηρία των προσφύγων.

Το καλλιμάρμαρο Δημαρχείο της Ερμούπολης θεμελιώθηκε το 1876 και ολοκληρώθηκε το 1898, σε οικόπεδο 2.800 τ.μ. που αγόρασε ο Δήμος, επί της πλατείας Μιαούλη, δημαρχούντος του Δημητρίου Βαφιαδάκη. Είναι μια αριστουργηματική δημιουργία του Γερμανού αρχιτέκτονα Ερνέστου Τσίλερ (1837- 1923) που το εμπνεύστηκε και το σχεδίασε κατά τα ομηρικά ανακτορικά πρότυπα. Στα 1856 συριανή εφημερίδα έγραφε: «Εκείνο δε όπερ προ πάντων φρονούμεν αναγκαίον, είναι η οικοδομή του καταστήματος της Δημαρχίας μας, θεωρούντες ως μεγίστη έλλειψιν το να μη έχει η πόλις μας η πολύφημος Ερμούπολις ίδιον κατάστημα δια την Δημοτικήν αρχήν εν ώ άπασαι αι πόλεις της Ευρώπης έχουν ιδióκτητον του Δήμου των Hotel de ville». ⁷⁰ Η πρόσοψη του κτιρίου με νεοκλασσικά στοιχεία, κίονες δωρικού και ιωνικού ρυθμού, η εσωτερική μαρμάρινη σκάλα τοσκανικής τεχνοτροπίας, τα αίθρια στον ά' όροφο που προσφέρουν άπλετο φως, σε συνδυασμό με τους φοίνικες που δεσπόζουν στην Πλατεία Μιαούλη, του προσδίδουν μια αρμονική και ταυτόχρονα μνημειακή μορφή.

Ένα από τα ωραιότερα έργα του τηνιακού γλύπτη Γεωργίου Βιτάλη είναι η εξέδρα της Μπάντας που ευρίσκεται απέναντι από την πρόσοψη του Δημαρχείου, νότια πλευρά της Πλατείας Μιαούλη. Οι Ερμουπολίτες έδιναν ξεχωριστή σημασία στη μουσική, αλλά και στη μουσική παιδεία ιδιαίτερα. Ο Απόλλωνας, ο θεός της μουσικής και οι εννέα μούσες στολίζουν τις όψεις των μικρών πεσσών που στηρίζουν την μαρμάρινη κυκλική εξέδρα. Στα θωράκια σε κυκλικά πλαίσια δεσπόζει κεφαλή Ερμή μέσα σε δάφνες από πράσινο μάρμαρο. Περίτεχνοι φανοστάτες συμπληρώνουν τον διάκοσμο.

Το Θέατρο Απόλλων, λίγα μέτρα μακριά από την Πλατεία Μιαούλη και το Δημαρχείο, αποτελεί τρανή απόδειξη του πολύ υψηλού πολιτιστικού επιπέδου και της αγάπης της Ερμουπολιτών για το θέατρο. Στον ίδιο χώρο, σε μια ξύλινη παράγκα, ξεκίνησαν οι θεατρικές παραστάσεις μόλις το έτος 1827. Η θεμελίωσή του το 1862-1863 και το μαρμαρόκτιστο θέατρο, σε σχέδια του ιταλού αρχιτέκτονα P. Sampro, ολοκληρώθηκε το 1864⁷¹

Ο Άγιος Νικόλαος⁷² όμως, όπως εύστοχα έχει γραφτεί, φέρει τα πρωτεία όλων των εν Ελλάδι ναών υπερτερών μάλιστα και της εν Αθήναις Μητροπόλεως. Χτισμένος σε δεσπόζουσα θέση

⁷⁰ Δημήτριος Ν. Χάλαρης, Η Ερμούπολη σαν παραμύθι, Εκδόσεις ..., σελ. 10.

⁷¹ Ερμούπολη: « Μια περίπτωση νεοκλασσικής πολιτείας», 1^ο Γυμνάσιο Σύρου, Σύρος 1998, σελ. 28

⁷² Αριστείδης Μιλτ. Λουιζίδης: Ο ιερός ναός του Αγίου Νικολάου Ερμουπολέως – Σύρου, Εκδόσεις Ερμούπολη Σύρου, 1999.

στη συνοικία Βαπόρια, προβάλλει επιβλητικός από μακριά με τον γαλάζιο τρούλο και τα ψηλά καμπαναριά του. Θεμελιώθηκε το 1848, όπως μαρτυρεί η αφιερωτική επιγραφή του ναού. Η πανέμορφη πρόσοψη του ναού με τα θαυμάσια νεοκλασικά προπύλαια βλέπει στην τριγωνική πλατεία, όπου σήμερα είναι το Ηρώον. Στο εσωτερικό του ναού του Αγίου Νικολάου, το μαρμάρινο τέμπλο φιλοτεχνημένο από λευκό πεντελικό μάρμαρο, έργο του γλύπτη Βιτάλη, είναι από τα ωραιότερα τέμπλα του 19 ου αιώνα τόσο σε σύνθεση όσο και σε εκτέλεση. Ο γλυπτός διάκοσμος του Δεσποτικού και του άμβωνα, ο πλούτος του ναού σε εκκλησιαστικά σκεύη, προσκυνητάρια, μανουάλια, πολυελαίους, σταυρούς, δισκοπότηρα, οφείλεται στο αφιερώματα των πιστών ναυτικών προς τον προστάτη άγιό τους.

Άλλα πολύ αξιόλογα αρχιτεκτονικά μνημεία είναι η Λέσχη Ελλάς, η Νομαρχία, το Τελωνείο⁷³, οι Αποθήκες Διαμετακόμισης, το Νεκροταφείο και πολλές ιδιωτικές οικίες - ενδεικτικά το Μέγαρο Βαφιαδάκη, το Αρχοντικό Ράλλη, η οικία Νικ. Πρασσακάκη, η οικία Παπανάγνου κ.λ.π.

Παντού στην Ερμούπολη πάλλεται ακόμη η νοσταλγία και η ανάμνηση της λαμπρής εποχής του 19ου αιώνα.

⁷³ Δημήτρης Ν. Χάλαρης: Η Σύρα και το Τελωνείο της Ερμούπολης, Αφιέρωμα για τα 165 χρόνια από τη θεμελίωση των «επί δασμώ αρχείων τε και αποθηκών», Έκδοση Τελωνείου Σύρου, 1999.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟ ΝΗΣΙ;

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ασκούμενη χωροταξική πολιτική στην Ελλάδα φαίνεται ότι κατέχει μια σχετικά υποβαθμισμένη θέση σε σχέση με άλλους τομείς πολιτικής δράσης. Οι στόχοι σχετικά με τη διευθέτηση του χώρου, είναι συχνά ασαφείς ή και ανύπαρκτοι. Ο σχεδιασμός του χώρου και ο προγραμματισμός της ανάπτυξης είναι δύο «μη συγκοινωνούντα δοχεία», βαδίζουν παράλληλα χωρίς να διασταυρώνονται παρά μόνον τυχαία ή εξ ανάγκης⁷⁴

Τα νησιά έχουν μια σειρά από χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες παράκτιες, πεδινές, ημιορεινές και ορεινές ηπειρωτικές περιοχές και ως εκ τούτου επιβάλλεται εντονότερη και συστηματικότερη προστασία τους.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της Σύρου, από άποψη τόσο χωροταξική όσο και πολεοδομική, είναι η έντονη δόμηση τις τελευταίες δεκαετίες⁷⁵. Το νησί αποτελεί προσφιλή και αγαπημένο προορισμό των κατοίκων της πρωτεύουσας, καθώς ευνοείται από την κοντινή απόστασή του από αυτή⁷⁶, από τις σχετικά καλές ακτοπλοϊκές και αεροπορικές συγκοινωνίες, αλλά και από τη φυσική του ομορφιά και το υψηλό πολιτιστικό και αισθητικό επίπεδο του φυσικού και δομημένου χώρου του, αλλά και των κατοίκων αυτού.

Ανακύπτει μοιραία το ερώτημα μέχρι ποίου σημείου φτάνουν οι δυνατότητες του νησιού να εξυπηρετεί την ολοένα αυξανόμενη τάση λειτουργίας του ως τόπου δευτερεύουσας ή εξοχικής κατοικίας Ελλήνων και -τελευταία και πολλών -αλλοδαπών.

⁷⁴ Γ.Σιούτη, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 15-16 Δεκεμβρίου 1995, σελ. 141.

⁷⁵ Εκ του αρχείου του Πολεοδομικού Γραφείου Ερμούπολεως προκύπτει ότι -στα νησιά που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του, δηλαδή τη Σύρο, Τήνο, Μύκονο, Κύθνο και Κέα- εξεδόθησαν αριθμητικά οι παρακάτω άδειες τα τελευταία 20 έτη, ήτοι το 1995 εξεδόθησαν 758 άδειες, το 1996: 823, το 1997: 777, το 1998: 793, το 1999: 772, το 2000: 842, το 2001: 723, το 2002: 942, το 2003: 736, το 2004: 723, το 2005: 694, το 2006: 476, το 2007: 595, το 2008: 503, (από το 2009 έως και το 2012 δεν συμπεριλαμβάνεται η Τήνος) το 2009: 387, το 2010: 303, το 2011: 350, το 2012: 240 (από το 2013 έως και το 2014 δεν συμπεριλαμβάνεται η Τήνος και η Μύκονος), το 2013: 168, το 2014: 108. Η πτώση που τυχόν παρατηρείται, οφείλεται στη γενικότερη οικονομική κρίση της Ελλάδας.

⁷⁶ Απέχει 83 ναυτικά μίλια από τον Πειραιά και 62 από τη Ραφήνα.

Στην προσπάθεια να δοθεί αντικειμενική απάντηση, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε όρους κλειδιά, που μας δίδουν η χωροταξία και η πολεοδομία, όπως είναι η έννοια του μικρού νησιού, η φέρουσα ικανότητα, η δόμηση, η αξιοποίηση της γεωργικής γης κ.α.

1. Η έννοια του μικρού νησιού

Κατά την επιστήμη, μ ι κ ρ ά ν η σ ι ά, ιδίως του Αιγαίου, θεωρούνται εκείνα που έχουν πολύ μικρό μέγεθος και βρίσκονται σε συνεχή γεωγραφική απομόνωση, είτε λόγω αποστάσεως από τα μεγάλα αστικά κέντρα, είτε λόγω των αδυναμιών στο σύστημα των θαλασσίων συγκοινωνιών. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού ([ΦΕΚ Β' 1138/11.06.2009](#)), μικρά είναι τα νησιά της ομάδας I, με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν κατά κανόνα σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, με συνεχείς μειώσεις πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους ή περιορισμένους (ποσοτικά και ποιοτικά) πόρους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση⁷⁷.

Η Σύρος, με αυτά τα κριτήρια, δεν αποτελεί μικρό νησί⁷⁸, καθώς έχει ικανή έκταση (84,069 τ.χλμ.) και πληθυσμό (21.390 κατοίκους), και δεν είναι απομονωμένη, διότι έχει σχετικά συχνές συγκοινωνίες με την Αθήνα (αεροπορική) και τον Πειραιά (ακτοπλοϊκή) και ικανή σύνδεση με άλλα νησιά.

Η νομολογία όμως φαίνεται ότι έχει άλλη άποψη. Το Μονομελές Πρωτοδικείο Σύρου - δικάζοντας με τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας (Κτηματολογικός Δικαστής) - εξέδωσε την υπ' αριθμόν 131EM/2006 απόφαση με την οποία έκρινε ότι η Σύρος είναι «μικρό νησί» και επομένως έχει περιορισμένη φέρουσα ικανότητα και άρα, ως ευαίσθητο οικοσύστημα, χρήζει μεγαλύτερης και αυστηρότερης προστασίας από την υπερβολική εξάπλωση της οικιστικής χρήσεως. Η απόφαση εξεδόθη ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου κατά της άρνησης του Προϊσταμένου του Κτηματολογικού Γραφείου Σύρου να προβεί στην καταχώρηση στα οικεία κτηματολογικά βιβλία, πράξης συστάσεως οριζοντίων ιδιοκτησιών, σε οικόπεδο εκτός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως και εκτός ζώνης οικισμού, καθώς θεώρησε ότι μολονότι οι δυο ιδιοκτησίες αποκαλούνται οριζόντιες, υποκρύπτεται σύσταση καθέτων ιδιοκτησιών, καθώς πρόκειται για δυο αυτοτελή και ανεξάρτητα μεταξύ τους κτίρια, χωρίς να αποτελούν δομική

⁷⁷ Γ. Γιαννακούρου: Χωροταξικός και Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Νομική Βιβλιοθήκη (Καρατζάς), Αθήνα 2011, σελ. 259.

⁷⁸ Γ. Γιαννακούρου: Χωροταξικός...ό.π.π., σελ. 260, Η Σύρος εντάσσεται στην ομάδα II, του αρ. 5 του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού ([ΦΕΚ Β' 1138/11.06.2009](#)),

ενότητα⁷⁹. Η συγκεκριμένη απόφαση, δικαίωσε πανηγυρικά τη θεμελιωμένη άποψη του Προϊσταμένου του Κτηματολογικού Γραφείου, καθώς έκρινε ότι, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, επρόκειτο για προσπάθεια καταστρατήγησης των περιορισμών δομήσεως με την μέθοδο εμφανίσεως ως –δήθεν- οριζόντιων, κάθετων ιδιοκτησιών που συνδέονταν μεταξύ τους με σκιάδια (τέντες, πέργκολες, κλπ) ώστε να δημιουργούν κατ' αποτέλεσμα, μη επιτρεπτό πρόσθετο κτίριο, σε ένα νησί, επειδή είναι «μικρό», αποτελεί ευαίσθητο οικοσύστημα, που αποσταθεροποιείται εύκολα, που έχει περιορισμένη φέρουσα ικανότητα δομήσεως και επομένως πλήττει την αειφορία και τη βιωσιμότητά του⁸⁰.

Τόσο η πρακτική όσο και η νομολογία του ανωτάτου διοικητικού Δικαστηρίου της χώρας ΣτΕ, υιοθετεί την ανωτέρω άποψη, ότι η Σύρος συγκαταλέγεται στις μικρές νήσους. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα υπ' αριθμ. 16/18-01-1996 Πρακτικά Συνεδριάσεως του Ε' Τμήματος του ΣτΕ, με αντικείμενο την Επεξεργασία Σχεδίου Διατάγματος με θέμα: «Καθορισμός ΖΟΕ, κατωτάτου ορίου κατάτμησης και λοιπών όρων και περιορισμών δόμησης σε εκτός εγκεκριμένου σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προϋφισταμένων του 1923 περιοχή Δήμων Ερμούπολεως και Άνω Σύρου και των Κοινοτήτων Μάννα, Βάρης, Ποσειδωνίας, Φοίνικα και Γαλησσά της νήσου Σύρου (Ν. Κυκλάδων)». Σύμφωνα με το ΣτΕ, στη Σύρο, που είναι “μικρό νησί”, τυγχάνουν εφαρμογή οι γενικοί κανόνες νομικής προστασίας των μικρών νησιών. Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των ευαίσθητων οικοσυστημάτων, όπως είναι τα μικρά νησιά, επιτάσσεται τόσο από το Σύνταγμα, όσο και από την Agenda '21 και το Κοινοτικό Στρατηγικό Σχέδιο “Ευρώπη 2000 (COM 91 -452/1991).

Ουσιαδώς μέρος της προστασίας των μικρών νησιών είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια αυτών. Αυτά πρέπει να φροντίζουν να οριοθετούν και να λαμβάνουν αυστηρά μέτρα προστασίας του διαφυλακτέου φυσικού κεφαλαίου των νησιών⁸¹ και του διαφυλακτέου πολιτιστικού κεφαλαίου των νησιών, όπως λ.χ. αυτό της Σύρου, η οποία αποτελεί κοιτίδα του πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού. Τα μικρά νησιά αποτελούν απομονωμένα οικοσυστήματα μικρής κλίμακας με τεράστιο ανάπτυγμα ακτών, τα οποία εύκολα αποσταθεροποιούνται αν η

⁷⁹ Εντύπωση προκαλεί η ικανότητα τόσο του Προϊσταμένου του Κτηματολογικού Γραφείου, όσο και του δικαστή, να ερευνά πτυχές του θέματος που αφορούν επιστημονικούς κλάδους, όπως είναι οι επιστήμες του χώρου, που μάλλον δεν είναι οικείοι στους πολιτικούς δικαστές και μάλιστα πρωτοβαθμίους.

⁸⁰ 131 ΕΜ/2006 Μονομελές Πρωτοδικείο Σύρου.

⁸¹ Το φυσικό κεφάλαιο περιλαμβάνει κυρίως βιότοπους, υγρότοπους, ρέματα, όρη, δάση και δασικές εκτάσεις, ακτές και ακτογραμμές, σπήλαια και άλλους γεωλογικούς σχηματισμούς, χλωρίδα, πανίδα και τη γεωγραφική γη.

αναπτυξιακή πολιτική παραβιάζει τη φέρουσα ικανότητά τους. Τα ευαίσθητα αυτά οικοσυστήματα είναι δεκτικά μόνο ήπιας ανάπτυξης.

Η οριοθεσία και η διαφύλαξη της γεωργικής γης - η κατεξοχήν μορφή της ήπιας ανάπτυξης – είναι επιτακτική ανάγκη, καθώς η αλόγιστη κερδοσκοπία της γης οδηγεί στην ταχεία οικοπεδοποίηση των μικρών νησιών. Η αγροτική γη μπορεί να κατατμείται, αλλά τίθεται υψηλό όριο κατάτμησης, με συγκεκριμένες επιτρεπόμενες χρήσεις και όρους δόμησης και οριοθετούνται και οι βοσκότοποι, οι οποίοι κρίνονται απαραίτητοι για την επιβίωση της κτηνοτροφίας του νησιού. Σε αντίθετη περίπτωση η αυξημένη ζήτηση παραθεριστικής κατοικίας, θα οδηγήσει σε συγκεκαλυμμένη οικοπεδοποίηση.

Στα μικρά νησιά επιτάσσεται η ήπια χρήση ενέργειας⁸², κατά προτίμηση φιλική προς το περιβάλλον (αιολική, ηλιακή κ.π.). Επιπλέον επιβάλλεται οριοθεσία και ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας και διαχείρισης των πηγών και του υδροφόρου ορίζοντα εν γένει, καθώς κατά κανόνα οι υδάτινοι πόροι είναι ανεπαρκείς και πολύ περιορισμένοι.

Καθώς τα μικρά νησιά διατρέχουν πολύ μεγάλο κίνδυνο από την άγρια και αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στον ήπιο τουρισμό τους, ο οποίος επιτυγχάνεται με την πρόβλεψη του αναλογούντος στο μέγεθός τους αριθμού τουριστικών κλινών, με την πρόβλεψη οικοτουρισμού ή αγροτουρισμού και με την απαγόρευση μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων, μη συμβιβαζόμενων προς την κλίμακα του νησιωτικού τοπίου.

⁸² Απαγορεύεται η μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος υψηλής τάσης δια πυλώνων.

2. Φέρουσα ικανότητα και αειφόρος ανάπτυξη

Η επιτυχία κάθε Στρατηγικού Προγράμματος Ανάπτυξης έγκειται στην ανάδειξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος του κάθε νησιού και στην ανάδειξη και προστασία του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου, προκειμένου να επιτευχθεί το ποιοτικό άλμα, το οποίο θα οδηγήσει στην πραγματοποίηση του απώτερου στόχου, αυτού της Βιώσιμης ανάπτυξης.

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας μιας χωρικής ενότητας, όπως είναι ένα νησί, είναι έννοια προσδιορίσιμη. Κατά την επιστήμη χωροταξία - πολεοδομία, αυτή αποτελεί το αντικειμενικά μέγιστο σημείο ή όριο μέχρι του οποίου μπορεί να φτάσει η ανάπτυξη συγκεκριμένης χωρικής ενότητας, με βάση τη φυσική διαμόρφωση και τις ανθρώπινες δραστηριότητες που έχουν αναπτυχθεί ή αναπτύσσονται σε αυτή⁸³. Μπορεί να προσδιοριστεί με τη συνεκτίμηση στοιχείων τόσο φυσικών, όπως είναι τα γεωμορφολογικά, οι φυσικοί πόροι και το έδαφος, όσο και λειτουργικών όπως είναι οι συγκεντρώσεις και μεταβολές του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων, οι ημερήσιες μετακινήσεις, η σύνθεση της απασχόλησης, ο όγκος των συναλλαγών, οι ενεργειακές δυνατότητες και ανάγκες και άλλα.

Σήμερα, η φέρουσα ικανότητα των τόπων σε υλικής τάξης δεδομένα (φυσικούς πόρους, χωρητικότητα, διαθεσιμότητα των εξοπλισμών και κελυφών κλπ.) είναι εύκολα μετρήσιμη, με τα δεδομένα της ψηφιακής τεχνολογίας. Όμως, η ίδια αυτή φέρουσα ικανότητα σε ψυχολογικό και ιδεολογικό επίπεδο, δεν είναι και τόσο εύκολο να μετρηθεί, ούτε να προεκτιμηθούν οι επιπτώσεις των υπερβάσεων των ανώτατων ή κατώτατων ορίων τους. Ο προσδιορισμός της φέρουσας ικανότητας της χωρικής ενότητας είναι αναγκαίος, διότι η υπέρβαση του ορίου που θέτει αυτή δεν οδηγεί σε ανάπτυξή της αλλά σε υποβάθμισή της και ενδεχομένως σε περιβαλλοντικές βλάβες μη αναστρέψιμες. Εάν συντελεσθεί υπέρβαση των ορίων της, η συγκεκριμένη χωρική ενότητα θεωρείται κορεσμένη. Σε μια κορεσμένη χωρική ενότητα η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξή της, σημαίνει πρακτικά αποκατάσταση της φέρουσας ικανότητάς της, δηλαδή άρση της υπέρβασης των ορίων της.⁸⁴ Στην κορεσμένη χωρική ενότητα, αποκλείεται η προσθήκη νέων δραστηριοτήτων. Άρα, αν η χωρική ενότητα κριθεί ότι -από πλευράς δόμησης- είναι κορεσμένη, αποκλείεται η συνέχιση της δόμησης της.

Όπως συμβαίνει με πολλές έννοιες στο νομικό μας σύστημα, έτσι και η αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη διαμέσου της νομολογίας,

⁸³ Βλασ. Παπαγρηγορίου, Πολεοδομία... ό.π.π., σελ. 114

⁸⁴ Βλ. Παπαγρηγορίου, Πολεοδομία, Περιβάλλον, Απαλλοτρίωση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 53

με την υπ' αριθμ. 53/1993 απόφαση του ΣΤΕ, τμ. Ε'. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά με στόχο την περιβαλλοντική προστασία, σταδιακά όμως η έννοια γενικεύτηκε και ενσωματώθηκαν σε αυτή και θέματα που αφορούσαν στα κοινωνικοπολιτιστικά και οικονομικά στοιχεία μιας περιοχής.

Με τα μικρά νησιά έχει ασχοληθεί επισταμένως η νομολογία του Ε' Τμήματος του ΣτΕ, η οποία έχει ρητώς δεχθεί ότι, συνεπεία της ευπάθειας των μικρών νησιών ως φυσικών οικοσυστημάτων και πολιτιστικών οντοτήτων, ισχύει επ' αυτών η γενική αρχή της ήπιας διαχείρισης και ανάπτυξης. Με άλλα λόγια, βιώσιμη διαχείριση και ανάπτυξη των μικρών νησιών είναι μόνο η ήπια. Τον κανόνα αυτό συνήγαγε το Δικαστήριο ευθέως εκ του αρ. 24 του Συντάγματος, το οποίο ερμήνευσε υπό το φως των Αρχών των Διακηρύξεων Στοκχόλμης (1974) και Ρίο (1992) καθώς επίσης και των αρχών της Agenda '21 αλλά και των καταστατικών διατάξεων των Ευρωπαϊκών Συνθηκών Maastricht (1992) και Αμστερνταμ (1997)⁸⁵.

Ειδικότερα η Agenda '21 στο Κεφ. 17G ορίζει τα εξής: « Τα μικρά νησιά είναι ειδική περίπτωση τόσο για το περιβάλλον όσο και για την ανάπτυξη. Είναι οικολογικώς ευαίσθητα και ευπαθή: το μικρό των μέγεθος, οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι, η γεωγραφική διασπορά και η απομόνωση από τις αγορές, είναι οικονομικό μειονέκτημα που εμποδίζει την οικονομία μεγάλης κλίμακος. Από την άλλη πλευρά όμως, η θάλασσα και το φυσικό περιβάλλον είναι πολύτιμος αναπτυξιακός πόρος... Επειδή οι αναπτυξιακές επιλογές των μικρών νησιών είναι κατ' ανάγκη περιορισμένες, αποτελούν ειδική πρόκληση για το σχεδιασμό και την υλοποίηση βιωσίμου αναπτύξεως. Τα μικρά νησιά οφείλουν να καταρτίσουν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σχέδια βιωσίμου αναπτύξεως, που δίδουν έμφαση στην παλλαπή χρήση των πόρων των και ενσωματώνουν περιβαλλοντικά κριτήρια στον οικονομικό και τομεακό σχεδιασμό των πολιτικών των, καθορίζουν μέτρα για τη διατήρηση της πολιτιστικής και βιολογικής ποικιλότητός των και διατηρούν απειλούμενα είδη και κρίσιμα θαλάσσια ενδιαίτηματα. Τα μικρά νησιά οφείλουν να μελετήσουν τα ειδικά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των και να απογράψουν τους φυσικούς πόρους των, τα κρίσιμα θαλάσσια ενδιαίτηματα και τη βιοποικιλότητά των.»

Πρέπει να τονιστεί ότι η βιώσιμη διαχείριση και ανάπτυξη των μικρών νησιών έχει για την Ελλάδα, πολύ μεγαλύτερη σημασία από οποιοδήποτε ευρωπαϊκό κράτος, διότι η Ελλάδα είναι κατεξοχήν νησιωτική χώρα με χιλιάδες μικρά νησιά. Ωρισμένα από αυτά, όπως είναι ιδίως οι Κυκλάδες, είναι ευπαθή διττώς, το μεν διότι είναι σεβάσιμες πολιτιστικές εστίες, το δε διότι

⁸⁵ Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας, *Νήσος Σύρος: Η Βιώσιμη Διαχείριση των Αστικών Λυμάτων*, Αθήνα, 2-7-2003

έχουν περιορισμένη φέρουσα ικανότητα, ελλείπει επαρκούς εδάφους και υδάτινων πόρων. Εξάλλου η βιωσιμότητά τους τίθεται συνεχώς υπό δοκιμασία, διότι, αποτελούντα προ πολλού πόλο έλξης μαζικού τουρισμού, λόγω του ιδιαίτερου κάλλους τους, εκτίθενται στις πιέσεις από τις απότομες διακυμάνσεις του πληθυσμού τους.

Η σύγχρονη παγκόσμια τάση και η έρευνα στον τομέα του τουρισμού έχουν στραφεί στην έννοια του βιώσιμου τουρισμού ως ειδική μορφή της βιώσιμης ανάπτυξης. Μια τουριστική περιοχή δεν μπορεί να έχει μονάχα ως στόχο τη μεγιστοποίηση του αριθμού των τουριστών μέχρι του ορίου αντοχής της, αλλά τη μεγιστοποίηση της ευημερίας που ο τοπικός πληθυσμός μπορεί να αποκομίσει από την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας μακροπρόθεσμα.

Αναφορικά με την προστασία της γεωργικής γης, αποτελεί επίσης μείζον θέμα η εξασφάλιση ελάχιστου αριθμού εκτάσεων γης, προοριζόμενες για γεωργικές καλλιέργειες, γεγονός το οποίο συνάδει με τους όρους της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

3. Ειδικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελεί σύνολο κειμένων και διαγραμμάτων με το οποίο καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου, αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και προσδιορίζονται με προοπτική δεκαπέντε (15) ετών οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου⁸⁶

Τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων με τα οποία εξειδικεύονται ή και συμπληρώνονται οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης που αφορούν στην ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου και ιδίως στη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, στη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικού ενδιαφέροντος (με εξαίρεση τα δίκτυα και υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών), καθώς και στη χωρική κατανομή των υποδομών γνώσης και καινοτομίας, σε ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου και ιδίως τις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, τις ορεινές και προβληματικές ζώνες, τις περιοχές που υπάγονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες ενότητες του εθνικού χώρου που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα⁸⁷.

⁸⁶ Απόφαση Προέδρου Βουλής 6876/4871/12.6.2008 (ΦΕΚ Α'128 /03-07-2008), με θέμα: "Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης".

⁸⁷ ΦΕΚ 2505/Β/04.11.2011 (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις υδατοκαλλιέργειες),

ΦΕΚ Β' 1138/11.06.2009 (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού),

ΦΕΚ 3155 Β/12.12.2013(Τροποποίηση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού), ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/13.04.2009 (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για την Βιομηχανία. και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού), ΦΕΚ 2464 Β/03.12.2008 (Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού), ΦΕΚ 1575 Β/28.11.2001_(Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Καταστημάτων Κράτησης).

Στα ευαίσθητα οικοσυστήματα, όπως είναι τα μικρά νησιά, πρέπει να σχεδιάζονται ειδικά χωροταξικά σχέδια τα οποία, να διασφαλίζουν απόλυτα και να μην εκθέτουν σε κίνδυνο την επιβίωση του φυσικού κεφαλαίου και των οικοσυστημάτων του νησιού, να προβλέπουν και να διατάσσουν στο μικρό χώρο του νησιού μόνο εκείνες τις μορφές ανάπτυξης που είναι συμβατές προς το σκοπό αυτό, και ιδίως την πρωτογενή παραγωγή, την παραδοσιακή μεταποίηση και την παροχή υπηρεσιών περιορισμένης κλίμακας, ιδίως του ελεγχόμενου τουρισμού, ο οποίος αποτελεί κύρια απειλή αποσταθεροποίησης. Υπό την ανωτέρω έννοια τα ορθά καταρτιζόμενα ειδικά χωροταξικά σχέδια είναι η αποτελεσματικότερη μορφή προστασίας των μικρών νησιών, επειδή προλαμβάνουν τόσο την καταστροφική άγρια ανάπτυξη αυτών όσο και τις εξίσου καταστροφικές συγκρούσεις χρήσεων γης από την άτακτη ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με το ειδικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό, η Σύρος συγκαταλέγεται ανάμεσα στα 47 ανεπτυγμένα και αναπτυσσόμενα νησιά⁸⁸ της Ελλάδας με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε περιφερειακό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση και με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους. Ανάμεσα σε αυτά, από το νομό Κυκλάδων, είναι η Θήρα, η Μύκονος και η Νάξος.

Στα νησιά αυτά πρέπει να δοθεί έμφαση σε δράσεις που έχουν σκοπό την αντιμετώπιση συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων, τον έλεγχο των περιβαλλοντικών πιέσεων και του είδους της ανάπτυξης και την αποτροπή της μονόπλευρης εξάρτησης από τον τουρισμό.

Σύμφωνα με τη μελέτη αξιολόγησης, αναθεώρησης και εξειδίκευσης του χωροταξικού σχεδιασμού του Ν. Αιγαίου, τα κυριότερα προβλήματα της Σύρου εντοπίζονται στις ενεργειακές ανάγκες, στην υδροδότηση, τις μεταφορών, την υγεία, την εκπαίδευση, στις υποδομές, στη δημόσια διοίκηση, στο υψηλότερο από άλλες περιοχές κόστος ζωής, στον πλημμελή έως ανύπαρκτο σχεδιασμό δράσεων για τον θαλάσσιο χώρο (διάβρωση ακτών, αλιευτικά πεδία, ρύπανση, ενάλιες αρχαιότητες), στην κλιματική αλλαγή, στη διάσταση οικονομικού και χωρικού σχεδιασμού, στη συρρίκνωση του παραγωγικού αγροτικού χώρου, στη σπύλωση του τοπίου,

⁸⁸ Μαζί με τα νησιά: Αίγινα, Αλόνησος, Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Ζάκυνθος, Θάσος, Θήρα, Ιθάκη, Ικαρία, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Κύθηρα, Κύθνος, Κως, Λέρος, Λευκάδα, Λέσβος, Λήμνος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Πάτμος, Πόρος, Ρόδος, Σαμοθράκη, Σάμος, Σέριφος, Σίφνος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος, Σπέτσες, Σύμη, Τήνος, Ύδρα, Φολέγανδρος, Χίος

στην εξάπλωση της δόμησης, στα προβλήματα προσπελασιμότητας, στις αυξημένες ανάγκες θωράκισης (θαλάσσια ρύπανση κλπ) και κυρίως στην πληθυσμιακή μεταβολή και στην οικιστική έξαρση. Στα νησιά των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου είναι ευχάριστο ότι σημειώνεται υψηλή αύξηση του πληθυσμού, αλλά έχει παρατηρηθεί σοβαρή οικιστική εξάπλωση, και έχει χαλαρώσει η νομοθεσία σε σχέση με τις επιπτώσεις της επιχειρηματικότητας⁸⁹.

⁸⁹ Από πλευράς πληθυσμού, ενώ στη χώρα το ποσοστό αύξησεως είναι μόλις 0,22%, στις Κυκλάδες ανέρχεται σε 21% και στη Δωδεκάνησο σε 25,5%.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Λόγω της οικονομικής και κοινωνικής δράσης, η μορφή του τοπίου στα νησιά ολοένα και αλλάζει, με ταχύτατους ρυθμούς. Το ζήτημα που ανακύπτει δεν είναι οι αλλαγές που ούτως ή άλλως συντελούνται, αλλά η κατεύθυνση προς την οποία κινούνται. Αν δηλαδή θα κινηθούμε σε μια αναπτυξιακά και κοινωνικά βιώσιμη θέση ή θα μιλάμε για ένα δομικά και περιβαλλοντικά εξαθλιωμένο νησιωτικό τοπίο.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, πιθανότατα να μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα.

Καταδεικνύεται η σημασία της Ερμούπολης για τη νεώτερη πολεοδομική ιστορία και η επιτακτική ανάγκη ειδικής προστασίας και ανάδειξης του πλούτου της.

Αναφορικά δε με το νησί της Σύρου, χρήζει ιδιαίτερης προστασίας, καθώς μπορεί να υπαχθεί στην έννοια του μικρού νησιού με όλες τις ιδιαιτερότητες που αυτό συνεπάγεται. Γενικότερα πρέπει η νομοθεσία και η νομολογία να προσανατολιστούν στη διάσωση του ιδιαίτερου χαρακτήρα της Ερμούπολης και των οικισμών της Σύρου, ως οικισμών με κτίρια, σπουδαίας μορφολογικής παράδοσης., πρέπει η δόμηση και η τουριστική ανάπτυξη του νησιού, να κινηθεί μέσα στο πλαίσιο της φέρουσας ικανότητός του, για να είναι αειφόρος και να τονωθούν και άλλες μορφές οικονομικής ανάπτυξης του νησιού, πλην του τουρισμού, όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η μελισσοκομία και να στραφούμε προς την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- Παπαρηγορίου Βλάσιος Ι., *Πολεοδομία (εισαγωγή, θεσμοί, πολιτική)*, Δ' έκδοση πλήρως αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2011.
- Αμπελάς Τιμολέων, *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874.
- Τραυλός Ιωάννης –Κόκκου Αγγελική, *Ερμούπολη. Η δημιουργία μιας νέας πόλης στη Σύρο στις αρχές του 19ου αιώνα*, έκδοση Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας. Αθήνα 1980.
- Κόνσολα Ντόρα Ν., *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδ. Παπαζήση. Αθήνα 1995.
- Τρόβα Ελένη, *Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα του 1975/86*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 1992.
- Λάββας Γεώργιος Π., *Πολιτιστική κληρονομιά. Εισαγωγή- Βασικές Έννοιες*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Αθήνα 1993.
- Αραβαντινός Αθ. Ι., *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία. Αθήνα 1997.
- Στεφάνου Ιουλία, Στεφάνου Ιωσήφ, *Η περιγραφή της εικόνας της πόλης*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ. Αθήνα 1999.
- Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση ιστορικής πόλης*, εκδόσεις ΕΜΠ. Αθήνα 2003.
- Sitte Camilo, *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές της αρχές*, εκδόσεις Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ. Αθήνα 1999.
- Παπαρηγορίου Βλάσιος Ι., *Πολεοδομία, περιβάλλον, απαλλοτρίωση στο αναθεωρημένο Σύνταγμα, τον Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας και τον Κώδικα Απαλλοτριώσεων*, εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα – Θεσ/νίκη 2003.
- Παπαρηγορίου Βλάσιος Ι., *Οι υγρότοποι διεθνούς ενδιαφέροντος. Η διεθνής σύμβαση Ramsar και η ελληνική έννομη τάξη*, εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα- Θεσ/νίκη 2000.
- Γιαννακούρου Γεωργία, *Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εθνικές πολιτικές και ευρωπαϊκή διακυβέρνηση*, Σειρά Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα 2008.

- Δελλαρόκας Αββάς Στέφανος, *Σύρα, Ιστορική Ιχνηλασία*, Παρίσι 1790 & έκδοση «Πίστη και Ζωή», Σύρος 2008.
- Όμηρος, *Οδύσσεια*
- Δημοτική Επιχείρηση Κοινοφελούς Έργου Ερμούπολης- Συλλογικό έργο: *Ερμούπολη – Σύρος, Ιστορικό Οδοιπορικό*, Γ΄ Έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Ολκός, Αθήνα 2010.
- Protesch von Osten: *Denkwürdigkeiten*.
- Βλαχογιάννης Ιωάννης: *Χιακόν Αρχαίον 2*. Π.Δ. Σακελλαρίου. Αθήνα 1910.
- Kolodny E., *Ερμούπολις-Σύρος. Γέννησις και εξέλιξις μιας ελληνικής νησιωτικής πόλεως*, Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών (Ε.Ε.Κ.Μ.). Αθήνα 1969.
- Καρδάσης Βασίλης Α., *Σύρος - Σταυροδρόμι της Ανατολικής Μεσογείου (1832-1857)*, β΄ ανατύπωση. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα 2003.
- Thiersch F., *Η Ελλάδα του Καποδίστρια (τίτλος πρωτοτύπου : De l 'etat actuel de la Grece et des moyens d' arriver a sa restauration)*, Αθήνα 1972.
- Κριτσίνης Κωνσταντίνος, *Η Ιστορία της Σύρου, της Άνω Σύρου και της Ερμούπολης*, Ιδιωτική Έκδοση. Σύρος 2008.
- Παπασπύρου Βασιλική: *Ανάπλαση γραμμικής ζώνης του λιμένα της Ερμούπολης, Πολεοδομία Χωροταξία, Προσεγγίσεις του σχεδιασμού στην Ελλάδα*, ΕΜΠ, ΔΠΜΣ. Αθήνα 2007-2008.
- Στεφάνου Ι.– Μαράτος Θ., *Ιστορικές Πόλεις. Όροι Δόμησης και Φυσιογνωμία. Το παράδειγμα της Ερμούπολης*, Τεχν. Χρον. Επιστ. Εκδόσεις ΤΕΕ,II, τευχ.1-2 2004.
- Χάλαρης Δημήτριος Ν., *Η Ερμούπολη σαν παραμύθι*, Εκδόσεις Ζαμπέτα Χάλαρη. Σύρος 2004.
- 1^ο Γυμνάσιο Σύρου, Συλλογικό έργο: *Ερμούπολη: « Μια περίπτωση νεοκλασικής πολιτείας»*. Ιδιωτική έκδοση. Σύρος 1998.
- Δρίκος Θωμάς, *Η πορνεία στην Ερμούπολη το 19ο αιώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.
- Ελευθερίου Μάνος, *Μαύρα Μάτια*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2013.
- Χάλαρης Δημήτρης Ν., *Η Σύρα και το Τελωνείο της Ερμούπολης, Αφιέρωμα για τα 165*

χρόνια από τη θεμελίωση των «επί δασμώ αρχείων τε και αποθηκών», έκδοση Τελωνείου Σύρου, 1999.

- Λουιζίδης Αριστείδης Μιλτ., *Ο ιερός ναός του Αγίου Νικολάου Ερμουπολέως – Σύρου*, Εκδόσεις Ερμούπολη Σύρου, 1999
- Βαμβακάρης Μάρκος, *Αυτοβιογραφία*, Αθήνα 1973.
- ΕΜΠ, Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης, Δ/ντης Καθηγητής Ι. Στεφάνου: *Πρότυπη Πολεοδομική Αντιμετώπιση Ιστορικής Πόλης*, Σχέδιο Διατάγματος, Σύρος 2002.
- Χατζοπούλου Αλίκη, *Θεσμική Προσέγγιση, στο βιβλίο: Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*, Ερευνητικό Πρόγραμμα, επιστημονικός υπεύθυνος Ι. Στεφάνου καθηγητής, Εκδόσεις Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης, ΕΜΠ, Αθήνα 2000.
- Ερευνητικό Πρόγραμμα, επιστημονικός υπεύθυνος Ι. Στεφάνου: *Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Ο χαρακτήρας της ελληνικής πόλης τον 21ο αιώνα*, ΕΜΠ Αθήνα 2001
- Δημάκης Ι.: *Το εμπόριον της Σύρου και η κατάσταση εις τας Κυκλάδας (συμφώνως προς το υπόμνημα Γάλλου προξένου του έτους 1835)*, ΕΕΚΜ 4, 1964.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Η Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως (Σύρος)*, τόμος Α '1821-1825, Αθήνα 1979.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Πρωτότυποι νομικοί θεσμοί εις την οικιζομένην Ερμούπολιν (1821-1830)*, ΕΑΙΕΔ Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1971.
- Παπαστεφανάκη Λήδα, *"Το "πατρικό ενδιαφέρον" των βιομηχάνων και η διαχείριση της εργασίας στην κλωστοϋφαντουργία Καρέλλα (Ερμούπολη, πρώτο μισό του 20ού αιώνα"*, συλλογικός τόμος: *Σύρος και Ερμούπολη. Συμβολές στην ιστορία του νησιού, 15ος – 20ός αι.*, επιμέλεια: Χριστίνα Αγιαντώνη- Δημήτρης Δημητρόπουλος, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, 2008.
- Σιούτη Γ., Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, Τόμος ΙΙΙ Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 15-16 Δεκεμβρίου 1995.
- Γιαννακούρου Γ., *Χωροταξικός και Πολεοδομικός Σχεδιασμός*, Νομική Βιβλιοθήκη (Καρατζάς), Αθήνα 2011.
- Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας, *Νήσος Σύρος: Η Βιώσιμη Διαχείριση των Αστικών Λυμάτων*, Αθήνα, 2-7-2003.

- ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 19ου και 20 ου αι.

Ηλιος

Αίολος

Πατρίς

Αστήρ

Ερμής

Βιομήχανος Έλλην

Εκκλησιαστής

Αύρα

Θάρρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Προσωπικότητες του νησιού

➤ Δημήτριος Βικέλας

➤ Γεώργιος Σουρής

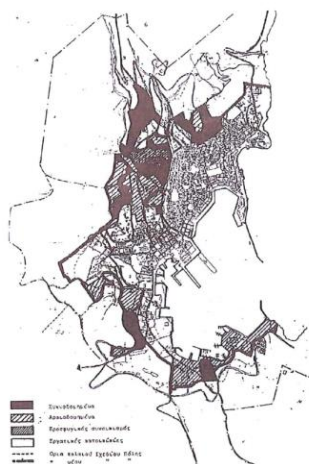

➤ Μάρκος Βαμβακάρης

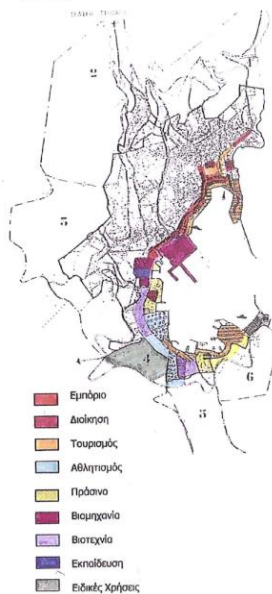
- Φερεκύδης (6ος αιώνας π.Χ.), ποιητής και φιλόσοφος
- Ανδρέας Κάργας (1560-1617), Επίσκοπος Σύρου
- Ιωάννης Κυριακός (1818-1869), ηθοποιός και θιασάρχης
- Ιωάννης Μαραγκός (1833-1891), καθολικός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών
- Μιχαήλ Μελάς (1833-1897), πολιτικός και έμπορος
- Δημήτριος Βικέλας (1835-1908), λόγιος, ποιητής και πεζογράφος, πρώτος πρόεδρος της ΔΟΕ

- Εμμανουήλ Ροΐδης (1836-1904), λογοτέχνης
- Εμμανουήλ Μπενάκης (1843-1929), πολιτικός
- Τιμολέων Αμπτελάς (1850-1929), δικαστικός, ποιητής και πεζογράφος
- Γεώργιος Κρίνος (1850-1935), φυσικομαθηματικός καθηγητής Πανεπιστημίου
- Γεώργιος Σουρής (1853-1919), σατιρικός ποιητής
- Δον Ιωάννης Δαλέζιος (1856-1898), ιερέας και εθνομάρτυρας
- Αλέξανδρος Κανάρης (1864-1944), πολιτικός
- Σταμάτα Ρεβίθη (1866-άγνωστο), δρομέας στους Ολυμπιακούς Αγώνες 1896
- Αλέξανδρος Χατζηκυριάκος 1874-1958), αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και πολιτικός
- Ανδρέας Χατζηκυριάκος 1876-1956), πολιτικός
- Στυλιανός Λυκούδης (1878-1958), αντιναύαρχος του Βασιλικού Ναυτικού και τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών
- Φαίδων Κουκουλής (1881-1956), βυζαντινολόγος
- Νίκος Σαργολόγος, Γενικός Γραμματέας του ΣΕΚΕ
- Ερρίκος Σκάσσης (1884-1977), καθηγητής λατινικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μέλος της Ακαδημίας Αθηνών
- Αντώνιος Πολίτης (1890-1963), επίσκοπος, μητροπολίτης Ηλείας
- Βελισσάριος Φρέρης (1900-1968), διηγηματογράφος
- Πausανίας Λυκουρέζος (1904-1968), νομικός και πολιτικός
- Μάρκος Βαμβακάρης (1905-1972), ρεμπέτης
- Μάνος Ελευθερίου (1938), ποιητής, στιχουργός και πεζογράφος

Επεκτάσεις του Σχεδίου πόλης
(ΓΠΣ 1986)

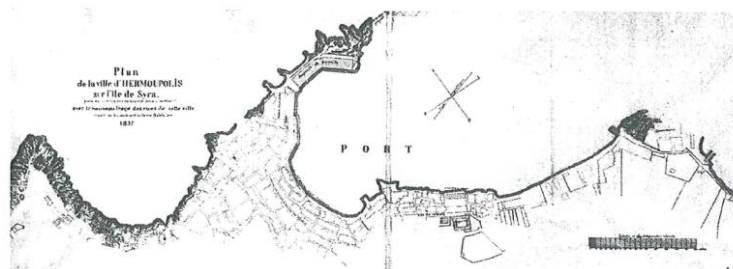

Σχέδια με το Χωροταξικό του λιμανιού
του 1987

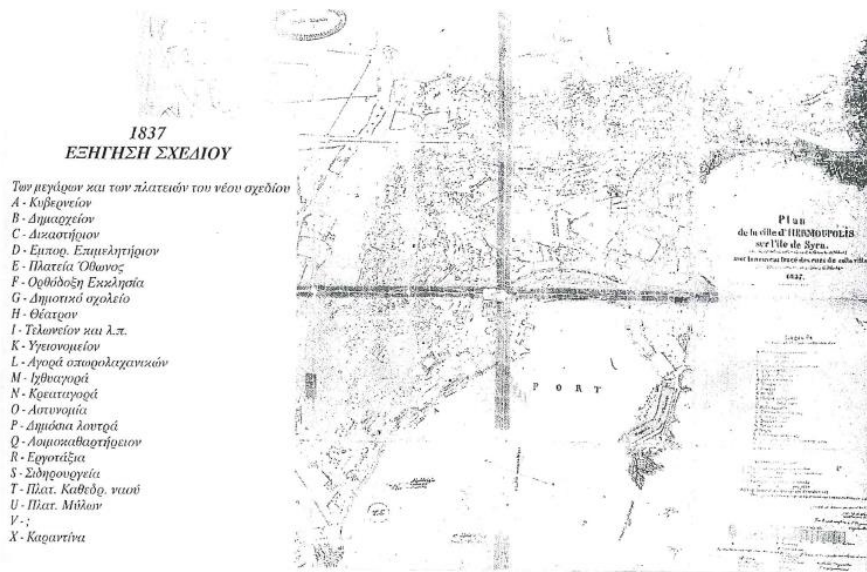
Eriacher O Φάρος

«Διάγραμμα Ρυμοτομίας και Επεκτάσεως
της πόλεως της Ερμούπολεως κατά τας συνοικίας
Νεασπόλεως, Φύλακος και Αμμιου»¹⁷

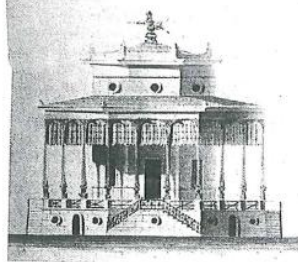

Το τοπογραφικό σχέδιο της Ερμούπολης που συνέταξε ο L. Weber και που χρησίμευσε ως βάση για το ρυμοτομικό σχέδιο του W. von Weiler, 1837

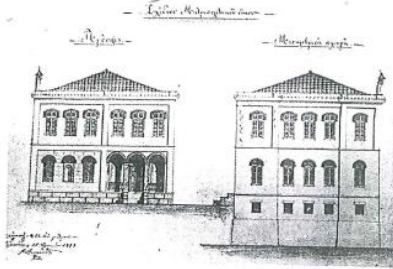
Το ρυμοτομικό σχέδιο του W. von Weiler, 1837

P. Sapro
Σχέδιο για το Δημοτικό καφενείο στο νησάκι

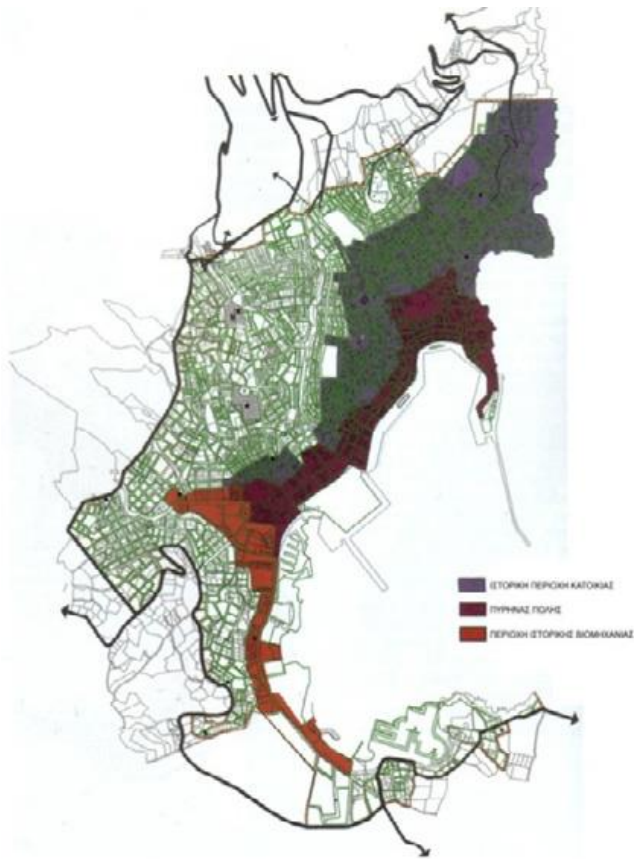
I. Βλυσίδης
Σχέδια του Μητροπολιτικού Μεγάρου 1873

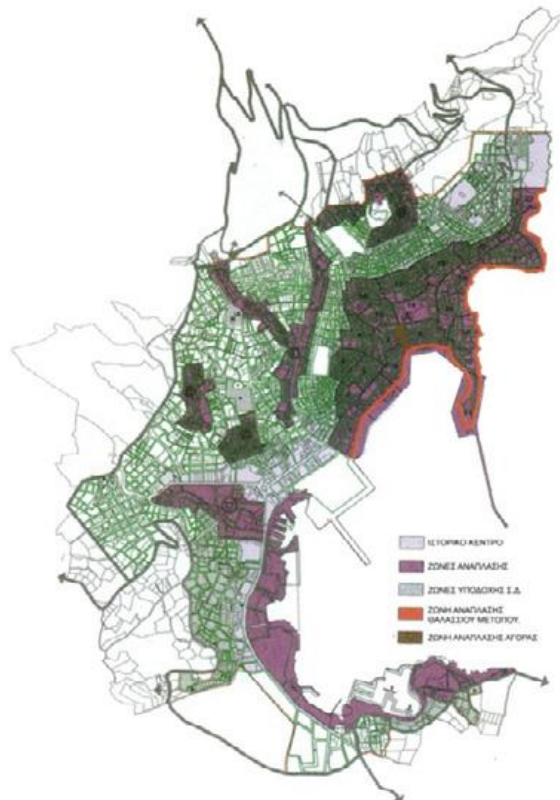
«Διάγραμμα Ρυμοτομίας και Επεκτάσεως

της πόλεως της Ερμουπόλεως κατά τας συνοικίας Νεαστόλεως, Φύλακος και Αμμου»¹¹⁷

Πολεοδομική μελέτη: ο διαχωρισμός σε τρεις περιοχές. (Στεφάνου,2003).

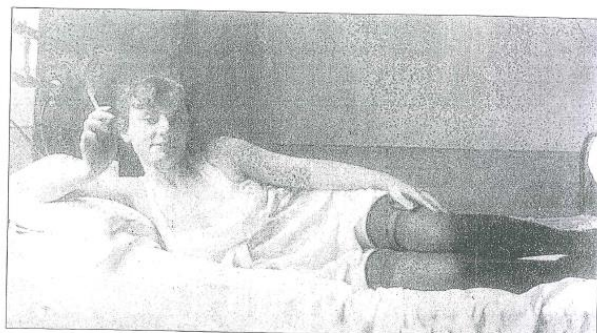

Πολεοδομική μελέτη: «Ζώνες Ανάπλασης» το λιμάνι και η οδός Χίου. (Στεφάνου,2003)

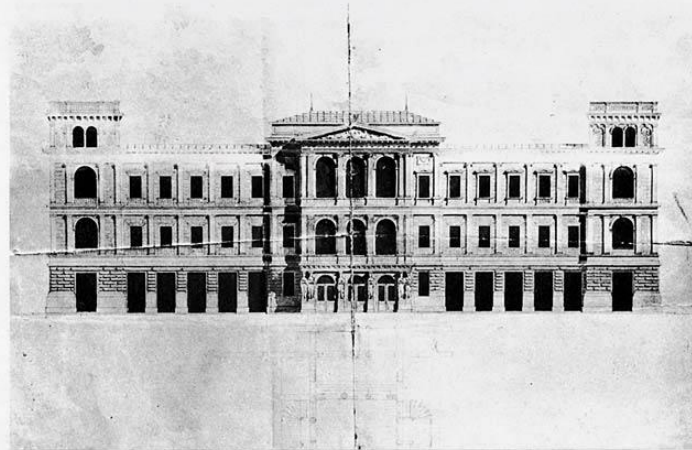
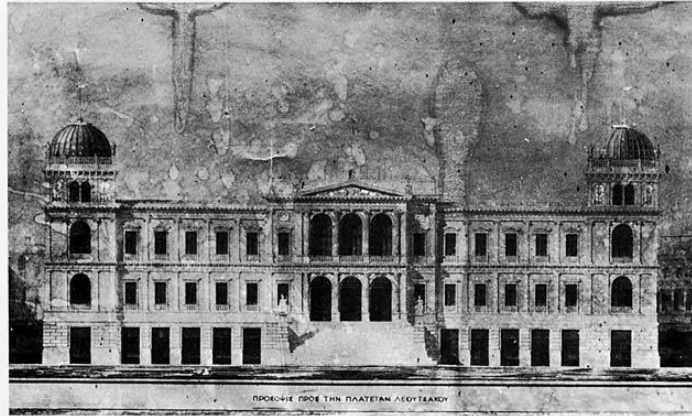

Το όριο του Σχεδίου Πόλεως της Ερμούπολης, όπως ορίζεται από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (Γ.Π.Σ. 1986)

Πλατεία Μισούλη, Η Λέσχη Ελλάς και το Δημοτικό Παντοπωλείο πριν κτισθεί το Δημαρχείο.

Αυθεντική φωτογραφία από όλο ανοχή της Εφορευτικής, π. 1920.
(Αρχείο: Πύργος Στιγμίου)

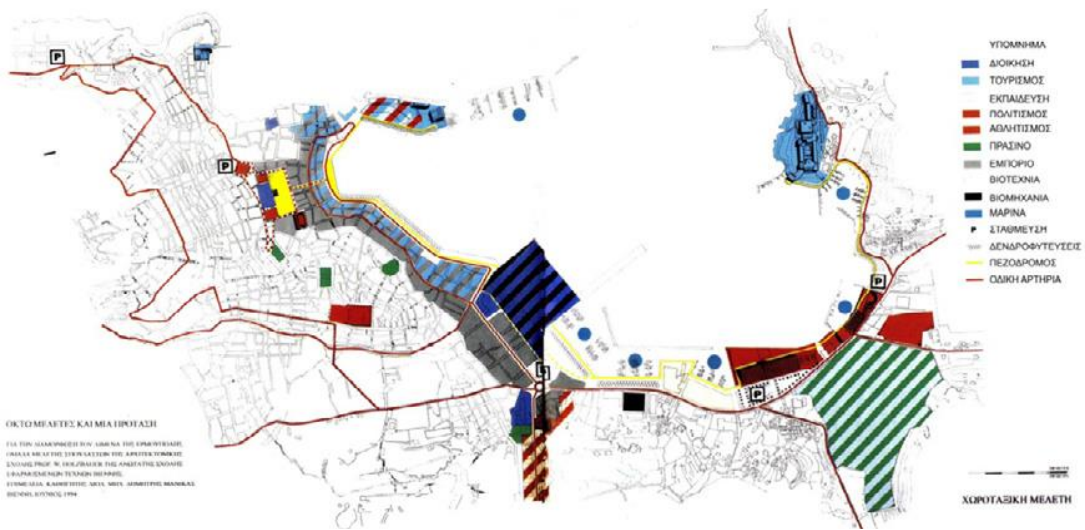
Εικ. 33-34. Σχέδια του Ε. Τσίλλερ, προτάσεις για την οικοδομή του Δημαρχείου.

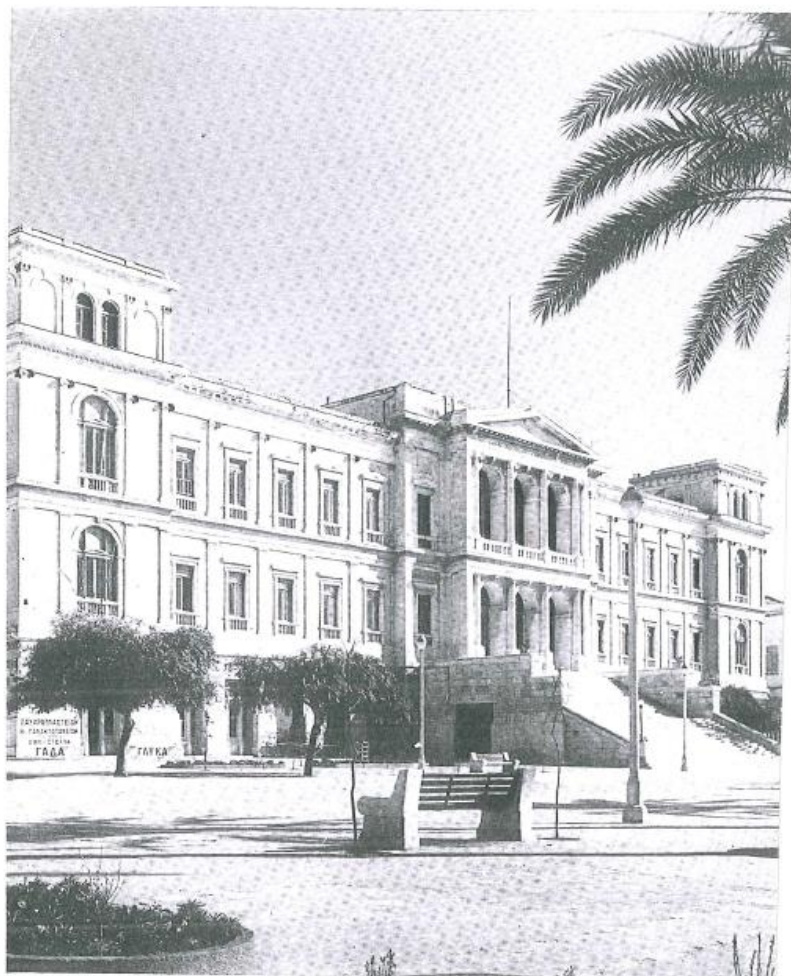
Το λιμάνι της Ερμούπολης. (Μανίκας 1995)

Ερμούπολη και Άνω Σύρος στον μεσοπόλεμο (Αγριαντώνη – Φενερλή, 2000)

Οκτώ μελέτες και μία πρόταση για το λιμάνι. Χωροταξική μελέτη. (Μανίκας, 1995)

Τό Δημαρχείο. Θυμειώθηκε στα 1876 με σχέδιον του Ε. Τσίλλερ.